

YKSINÄISTEN YHTEYS

-Siionin virren merkitys Kainuun herännäisyydessä

**Pro gradu - työ
Musiikkitieteen laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 1999**

Tiina Johanna Tolonen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistinen	Laitos Musiikkitiede
Tekijä Tiina Johanna Tolonen	
Työn nimi Yksinäisten yhteys -Siionin virren merkitys Kainuun herännäisyydessä	
Oppiaine Musiikkikasvatus	Työn laji Pro gradu -työ
Aika Syksy 1999	Sivumäärä 65 + liitteet
Tiivistelmä - Abstract <p>Tutkielma tutkii Siionin virren merkitystä Kainuun heränneille. Tutkimusmenetelmänä käytetään teemahaastattelua, jossa tutkija on haastatellut seitsemää kainuulaista henkilöä; kuutta sotkamolaista ja yhtä kajaanilaista. Teemahaastattelujen pohjalta luodaan etnografia Kainuun herännäisyydestä, määritellään Siionin virren käyttöä, funktioita ja veisuun merkitystä Kainuun herännäisyydessä.</p> <p>Siionin virren merkityksiä luokitellaan tässä tutkimuksessa Doisen mallin mukaisesti yksilötasolla, yksilön ja ryhmän vuorovaikutuksena ja uskonnollisen liikkeen tasolla. Tutkimuksen mukaan Kainuun herännäisyydessä Siionin virren funktioita ovat esteettisyys, yhteenkuuluvaisuus, evankeliumi, terapia, uskon vahvistaminen, rukous, emotionaalisuus ja perinteen säilyttäminen.</p>	
Asiasanat Siionin virsi, herännäisyys, Kainuu, veisaaminen, virren merkitys, virren funktiot, etnomusikologia, virren käyttöyhteydet	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto, Musiikkitieteen laitos	
Muita tietoja Haastattelumateriaali on tutkijalla.	

1 JOHDANTO	4
2 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	6
3 HERÄNNÄISYYS	10
3.1 Herännäisyys Suomessa	10
3.2 Kainuun herännäisyys	12
3.2.1 Sotkamon herännäisyys	14
3.2.2 Kainuun opisto	15
3.3 Siionin virsikirja	16
3.3.1 Ruotsista suomeksi käännetty Siionin virsikirja (Zions Sångar) vuodelta 1790	16
3.3.2 Vilhelmi Malmivaaran uudistama Siionin virsikirja vuodelta 1893	16
3.3.3 Vuoden 1971 Siionin virsikirja	17
4 VIRREN MERKITYS	18
4.1 Virren hengellinen merkitys	19
4.2 Virren musiikillinen merkitys	21
4.3 Uskonnollinen kokemus veisuutilanteessa	22
5 TUTKIMUSOSA	24
5.1 Teorettinen viitekehys ja käsitteiden määrittely	24
5.1.1 Musiikkipsykologia	24
5.1.2 Musiikin sosiaalipsykologia	24
5.1.3 Etnomusikologia	25
5.2 Tutkimusongelmat	26
5.3 Tutkimuksen toteuttaminen	27

5.3.1 Tutkimusmenetelmät	27
5.3.2 Tutkimusjoukko	28
5.3.3 Haastattelujen ja analyysin toteuttaminen	30
6 TUTKIMUSAINEISTON TULKINTA	32
6.1 Siionin virren yksilöllinen merkitys	32
6.1.1 Siionin virren musiikillinen merkitys	32
6.1.2 Siionin virren hengellinen merkitys	35
6.1.3 Siionin virsien veisuutilanteista	38
6.1.4 Siionin virsikirjan muutokset	39
6.1.5 Herätysaika tai ensikosketus virteen	40
6.2 Siionin virren yhteisöllinen merkitys	41
6.2.1 Kajaanin ja Sotkamon heränneitten seuratominta	41
6.2.1.1 Seuratoiminta ennen	41
6.2.1.2 Seuratoiminta nykyään	43
6.2.2 Herännäisyyden tunnuspiirteistä	46
6.2.3 Herättäjäjuhlat	49
6.2.4 Siionin virsien muista veisuutilanteista	50
6.2.5 Veisuhierarkiat	52
6.3 Vuorovaikutus Jumalan kanssa virren kautta	54
7 TULOSTEN TARKASTELUA	55
7.1 Siionin virsien käyttö Kainuun herännäisyydessä	55
7.2 Siionin virsien veisuun merkitys Kainuun heränneille	55
7.3 Siionin virren funktiot Kainuun herännäisyydessä	59
8 PÄÄTÄNTÖ	61
LÄHTEET	63
LIITTEET	66

1 JOHDANTO

Olen kiinnostunut itselleni läheisimmän herätysliikkeen, Kainuun herännäisyyden veisuusta. Kotikunnassani Sotkamossa on paljon herännäisperheitä. Kunnan papistossa on perinteisesti ollut aina paljon körttipappeja ja herännäisyys on ollut ehdottomasti tärkein seudun herätysliikkeistä. Kainuulainen veisu eroaa Pohjanmaalaisesta suorudellaan. Niekkuja eli sanatavulle rakennettuja melismoita on käytetty vanhan Siionin virsikirjan aikaan, mutta kirjan uudistustyön jälkeen niekut ovat osittain jääneet veisuusta pois. Kainuulainen kansanmusiikki ei ole imenyt Pohjanmaan tavoin vaikutteita Pohjanlahden takaa, vaan on pysynyt pikemminkin yksinkertaisessa uomassaan. Kainuulaisesta kansanmusiikista ei ole juurikaan tehty tutkimuksia, saati sitten Kainuun herännäisveisuusta. Tutkimukseni lähti siten kiinnostuksesta oman kotiseutuni perinteeseen. Kansanveisu on tullut itselleni läheiseksi aiheeksi omien veisukokemuksieni kautta.

Miksi veisataan? Mikä selittää virren tärkeyden ihmiselle ja miten veisuutilanne vaikuttaa yksilöön? Poikkeako kainuulaisen heränneen veisuutarve muista? Kainuulaisia on aina pidetty korven kansana, jonne uudistukset eivät joudu. Ihmettelen sitä hartautta jolla "korpievankeliumia" kuunnellaan ja siitä ahdistuksiin ja elämään voimaa ammennetaan? "Körttiläisyydessä tunnetaan aina se oma huonous ja oma synnintunto on jokapäiväistä sillä tavalla. Se on murhe... kyllä se sisimmässä se ilo on ja se tunnetaan siellä sisimmässä, mutta sillä ei kerskata" (M1, kotihaastattelu 29.12.1997). Miten virsikirjoja käytetään? Monet heränneet valittelevat Siionin virsien 70-luvulla uudistettua versiota. Iäkkäämmät ihmiset eivät tunne sanoja enää, nuoriso ei veisaa ja muutenkin veisuutyö on siistitty virsikirjatoimikunnan toimesta. Näitä edellä mainittuja kysymyksiä pohdin työssäni.

1972 valmistui viimeisin uudistettu Siionin virsikirja, jossa virsikokoelmaa laajennettiin, kieliäsuu muutettiin uudemmaksi, lisättiin nuottipainokseen tahti- viivat ja hengitysmarkit. Virsikirjan toimituskunta halusi ohjata veisuun kohti joustavuutta. Samalla toimikunta tuli hylänneeksi musiikillisesti Siionin vir-

sien ja herännäisveisuun tunnusmerkit: niekut ja taukojen vapaan keston. (Suojanen 1984, 149-151.)

Kainuulaiselle herännäisyydelle tuo varmasti oman leimansa syrjäseutuisuus. Yksinäisyydestä kumpuaa omanlaistaan ahdistusta, jota sanotaan herännäisyyden tunnusmerkiksi. "Erikoista Kainuun herännäisyydelle on ollut yksinäisyydestä johtuva pyhain yhteyden ihannointi" (M1, kotihaastattelu 29.12. 1997). Seudulla jolla välimatkat ovat olleet jalkapatikkalaiselle pitkiä, on yhteisen seurahetken tärkeys tuntunut myös fyysisenä suorituksenakin. Kainuussa eletään vahvaa teknologian tulemisen ja asutuksen keskittymisen aikaa. Koen juuri nyt elettävän vahvaa murrosaikaa, johon Siionin virsikin joutuu mukautumaan. Tämän tutkimuksen tekeminen on juuri nyt mielenkiintoista, sillä pystyin saamaan haastattelujoukkooni vielä virkeitä iäkkäämpiä heränneitä, joitten muistissa oli vuosikymmenien seuratilanteita ja Siionin virsien viimeisimmän painoksen käyttöön ottaminen.

Tutkimukseni tausta rakentuu musiikkipsykologian, sosiaalipsykologian ja etnomusikologian pohjalle. Olen tutustunut keskeisimpään kansanveisuuta käsittelevään kirjallisuuteen ja perehtynyt herännäisyyden historiaan sekä Siionin virren vaiheisiin. Varsinaisena tutkimusmenetelmänä käytän teemahaastattelua, josta kertynyttä materiaalia tarkastelen aihepiireittäin. Teemahaastattelujen ja kirjallisuuden pohjalta luon etnografian Siionin virren veisuusta Kainuun herännäisyydessä. Lisäksi vertaan esille tulleita Siionin virren veisuun funktioita ja merkityksiä muiden uskonnollisten herätysliikkeiden musiikin funktioihin.

2 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Suomalaisia kansankoraaleja ovat käsitelleet tutkimuksissaan Erkki Ala-Könni, Sinikka Järvinen, Erkki Kurki-Suonio, Outi Krank, Jukka Louhivuori, Eero Moilanen, Seppo Suokunnas ja Päivikki Suojanen. Omaa tutkimustani tukevat eniten Krankin (1997) ja Suojasen (1984) työt, joissa käsitellään veisuuta kokonaistilanteena. Tarkastelun alla on myös veisaajan subjektiivinen veisuukokemus.

Päivikki Suojasen ”Finnish Folk Hymn Singing, Study in Music Anthropology” (1984) on laaja perusteos virsitutkijalle. Tutkimus on rungoltaan musiikkiantropologinen ja hymnologinen ja se tutkii veisuutilanteita evankelisluterilaisen kirkkomme pääherätysliikkeissä: herännäisyydessä, lestadiolaisuudessa, evankelisuudessa ja rukoilevaisuudessa. Erityisen mittavan monivuotisen tapaustutkimuksen Suojanen on tehnyt länsi-Suomen rukoilevaisten keskuudessa ja eniten tutkimus kartoittaa rukoilevaisten veisuuta. (Suojanen 1984, i-iii.)

Suojasen tutkimus rakentuu kolmen musiikkiantropologisen kysymyksen pohjalle: 1) Missä ja milloin veisataan? Minkälainen on veisuutilanteen konteksti herätysliikkeessä? Perinteisimmin kyseessä on seuratilanne tai yksilön oma harjauksellinen tilanne. 2) Mitä veisataan? Mitä virsikirjoja käytetään missäkin liikkeessä? Miten virret valitaan missäkin tilanteessa? Kuka ne valitsee ja miten tilanteen normit vaikuttavat virren valintaan? Suojanen käyttää hymnologista tutkimusotetta. 3) Mitä veisuu ilmentää? Tutkija tarkastelee veisuun merkitystä yksilölle yhteisössään. (Suojanen 1984, iv.) Siis emisistinen, kulttuuria sisältäpäin kulttuurin omilla koodeilla ymmärtämään pyrkivä ja etisistinen, kulttuurienvälisiin yleisiin totuuksiin pyrkivä, tutkijan näkemys kohtaavat (Moisala 1991, 127).

Veisuutilanteen ryhmadynamiikan ja yksilön kokemuksen kohtaaminen on tarkastelun alla. Suojanen ottaa esille Suomen herätysliikkeitten moninaisen funktion kirkossamme. Kuuluessaan herätysliikkeeseen ihmiset ovat olleet samalla osasina pien-, maallikko-, perinne- tai protestiliikkeessä. Tämä moninaisuus näkyy myös veisuuperinteessä. Materiaaliaan analysoidessaan Suojanen käyttää hyväkseen musiikkisosiologia, musiikkipsykologia, musiikkiantropologia ja

kielitieteellisiä teorioita. (Suojanen 1984, 34-37.)

Suojanen on luokitellut veisaajien sosiaalisia suhteita seuratilanteessa mielenkiintoisesti. Veisuuviitehenkilöistä rakentuu veisuun valtarakenne. Erilaisia viitehenkilöitä ovat veisuunjohtaja, veisuunjohtaja in spe (veisuunjohtajaksi veisuunjohtajan paikalle pyrkivä henkilö), veisuunaloittaja, veisuunehdottaja, paikkakuntalaiset, vieraspaikkaiset ja tavalliset veisaajat. (Suojanen 1996, 48-49; Suojanen 1984, 251-252.) Omista seurakokemuksistani voin tunnistaa nuo kaikki. Olen huomannut valtarakenteiden muutoksia eri ihmisten osalta eri tilanteissa. Toisaalla veisaaja voi myötäillä tavallisen veisaajan tavoin, mutta toisessa paikassa tilanne on erilainen ja sama henkilö toimiikin esimerkiksi veisuunehdottajan paikalla. Veisuun viitehenkilöistä muodostuvat veisuun roolisuhteet; miten kunkin henkilön rooli täyttää olemassaolevan tehtäväkentän ja miten se kohtaa muitten roolien tehtäväkentät ja täyttää roolin oman tehtäväkentän (Suojanen 1996, 50-51; Suojanen 1984, 55).

Veisutilanteen valtasuhteista muodostuvat myös veisuun normisuhteet, joita Suojanen tarkastelee sosiogrammina. Tärkeimpiä roolihenkilöitä ovat normin lähettäjä (veisuunaloittaja tai veisuunjohtaja) ja normin toimeenpanija (veisuunjohtaja). Heidän lisäksi on veisunormien myötäilijöitä, seurailijoita, suojelijoita, alistujia, kapinallisia, yllyttäjiä, individualisteja ja tarkkailijoita. (Suojanen 1996, 54-55; Suojanen 1984, 275.) Veisuun valtarakenteet, roolisuhteet ja normisuhteet käsittelevät käytännössä samaa asiaa. Henkilösuhteita ja niiden merkitystä todelliseen veisuumotivaatioon ei voi väheksyä.

Veisuun roolihenkilöihin liittyy emootioita. Veisuuhenkilöistä Suojanen oli tehnyt tunnesuhdeanalyysin, jossa esiteltiin erilaisia veisupersononia ja veisuluonteita. Veisuu on rukoilevaisten keskuudessa hyväksytty tapa itseilmaisuun. Samalla veisuperinteen oppimisen myötä siirtyy sukupolvelta toiselle myös luova veisuumalli. Tunteita ei tarvitse piilottaa, vaan yksilöllä on yhtäläinen ilmaisumahdollisuus oman persoonansa mukaisesti. Veisuaryhmässä ei pyritä yhtenäisyyteen, vaan erilaisuudelle annetaan tilaa. (Suojanen 1996, 58-60.)

Suojanen käyttää Abraham Maslowin (1954) tarveteoriaa pohjana kysymykselle: Mihin veisuuta käytetään? Teorian pohjalla ovat ensinnäkin fysiologiset perus-

tarpeet, joita Suojasen mukaan veisuu ei täytä. Kaikkiin muihin tarpeisiin (turvallisuu den tarve, rakkauden ja yhteenkuuluvuuden tarve, arvostuksen tarve, itsensä toteuttamisen tarve ja tietämisen ja ymmärtämisen tarve) veisuu n voidaan katsoa vastaavan. (Suojanen 1996, 65.)

Rukoilevaisten sävelmät on opittu perinteistä kautta kotona ja käyttötilanteissa ja niitten käyttö vastaa musiikillisesti itsensä toteuttamisen tarpeeseen. Kirjallinen tekstiperinne tietämisen ja ymmärtämisen tarpeeseen. Laulujen painetut sanat laajentavat veisaajan tietoa uskonelämästä ja pakottavat ottamaan kantaa uskonelämän omakohtaisiin perustekijöihin. (Suojanen 1996, 66.)

Outi Krankin pro gradutyö, ”Nyt kodista laulun mä laulan”, Siionin Matkalaulut -kirjan merkitys lestadiolaiselle uudelleheräykselle, sivuaa läheltä omaa tutkimustani. Uusiheräys on eräs lestadiolaisuuden alaliike. Krank selvittää tutkimuksessaan Siionin Matkalaulut -kirjan merkitystä uudelleheräykselle herätysliikkeenä. Krank tarkastelee myös oman laulukirjan merkitystä yhteisölle ja sen yksityisille jäsenille. Krankin tutkimuksen teoreettinen viitekehys pohjautuu etnomusikologiaan. (Krank 1997, 24.)

Krank on haastatellut kuutta uuteen heräykseen kuuluvaa eri-ikäistä henkilöä (Krank 1997, 100). Siionin Matkalaulut -kirjaa käytetään uudessa heräyksessä virsikirjan ohella laulukirjana. Tutkijan mukaan oman laulukirjan asema on itsenäiselle herätysliikkeelle merkityksenkäs. Oma laulukirja vahvistaa herätysliikkeen asemaa ulospäin ja luo erityisleimansa muitten herätysliikkeitten joukossa. Informanteille herätysliikkeen jäsenenä laulukirja merkitsi sidosta lapsuuteen, hengellistä voimanlähdettä tai luovuuden toteuttamisvälinettä. (Krank 1997, 90-91.)

Siionin Matkalaulut -kirjalla on uudessa heräyksessä ensisijaisesti sosiaalinen funktio. Kirja luo yhteisölle ”me-henkeä”. Siionin Matkalauluja uudistetaan parhaillaan. Kirjan uudistuksesta riippuu osaltaan uudenheräyksen jatkuvuusmuoto; kyse on siis kulttuurin säilymisestä. Matkalauluilla siirretään uudenheräyksen perinnettä ja kristinuskon peruskysymyksiä. Lauluihin liittyy luonnollisesti tunteita; emotionaalinen ja virkistysfunktio toteutuvat. Seuratilanteessa laulut toimivat puheitten välillä siten että yleensä saarnaaja valitsee virren ja

muovaa siis kuuntelijoitten ajatusmaailmaa, samalla toteutuu musiikin influoiva- ja siirtymävaihefunktio. Ennen kaikkea laulut olivat informanteille esteettinen nautinto. (Krank 1997, 92-93.) Krankin tutkimustulokset vastaavat Suojasen tutkimustuloksia monilta osin. Seuraperinteen eroista riippumatta musiikillinen funktio näyttäisi pysyvän samankaltaisena.

Herännäisveisuuta on tutkittu lähinnä Pohjanmaalta. Erkki Ala-Könnin "Melismat eli niekut Lapuanseudun herännäisveisuussa" (1953) ja "Nurmon herännäisveisuu" (1986) käsittelevät veisuuta. Kyseessä ovat selkeät paikalliskuvaukset. Seutu on ollut otollista herännäisveisua, jonka papistossa on aina ollut herännäisvaikutuksia ja kuvaukset kertovat herännäisyyden esiintymismuodoista seudulla ja mahtihenkilöitten uskonsuhteesta. Sinikka Järvinen on tutkinut muusikkonäkökulmasta herännäisveisuuta; virsitekstin ja -sävelmän keskinäistä riippuvuutta herännäisveisaajien veisuussa (Järvinen 1992, 158-159).

Eero Moilanen käsittelee väitöskirjassaan, *Melos ja logos* (1994), melodian ja sanojen välistä yhteyttä heränneitten ja evankelisten sävelmistöissä. Moilanen on tarkastellut heränneitten ja evankelisten dogmaattista ja sosiaalista viitekehystä ja herätysliikkeitten eroamistapahtumaa; mitkä sävelmät jäivät kummallekin ja miksi? Moilanen on analysoinut melodialinjoja ja tehnyt kyselyn sanojen ja melodian yhteydestä. (Moilanen 1994, 15-16.) Siionin virsien pienet intervallit (sekunnit ja terssit) ja suppea ambitus symboloivat tutkijan mielestä herännäisyyden dogmaattista ja sosiaalista viitekehystä; "alatien kristillisyyttä", epävarmuutta pelastuksesta, pienuutta, surua, murhetta ja katumustuskaa (Moilanen 1994, 182). Evankelisten Siionin kannel -kirjan melodioitten laajat intervallit, laajat ambitukset, duurimoodin runsas esiintyminen ja melodioitten nousujoh-toisuus kuvastavat puolestaan evankelisen dogmin uskonvarmuutta, avaraa uskonnäkemyttä, iloa ja kiitosta (Moilanen 1994, 182). Seppo Suokunnas on tutkinut evankelisten laulukokoelman, Siionin kanteleen, muodostumista vuosina 1874-1892, sen rakennetta ja tekstien sekä sävelmien alkuperää väitöskirjassaan (Suokunnas 1982, 221-225). Erkki Kurki-Suonio on tarkastellut hengellisten kansansävelmiemme musiikillista muotoa ja niitten alkuperää (Kurki-Suonio 1952, 411-416).

3 HERÄNNÄISYYS

3.1 Herännäisyys Suomessa

Herännäisyys on yksi kirkon sisäisestä viidestä herätysliikkeestä. Herännäisyys elää kansanliikkeenä erityisesti maaseudulla seuratoiminnan kautta ja toisaalta yleiskirkollisena liikkeenä pappien ja seurakunnan työntekijöitten kautta (Huotari 1981, 28). Tämän hetken herännäisyyden uskonkäsitys ei ole dogmaattista, vaan korostaa kristillisen elämän merkitystä. Herännäisyys korostaa kaikessa julistuksessaan Jumalan suuruutta ja ihmisen pienuutta. Liikettä on luonnehdittu "alatien" kristillisyydeksi. (<http://www.kaapeli.fi/~herattay/esittely>.)

Suomen herätysten aika alkoi 1700-luvulta. Pappien kiinnostuttua humanismista ja valistuksesta alkoivat rahvas ja oppineisto erota toisistaan. Samanaikaisesti yhteiskunta eli sosiaalista muutosaikaa. Kirkon ohelle alkoi syntyä oppositiojärjestelmiä; protestiliikkeitä ja herätyksiä, jotka vaativat kristinuskon tiukempaa toteuttamista käytännön elämässä. Seurakunnan sisällä ihmisiä alettiin jakaa "uskovaisiin" ja "suruttomiin". Euroopassa oli samanaikaisesti meneillään vastaavien oppositioliikkeitten nousuaika, joten kyse oli laajemmasta ilmiöstä kuin omien rajojemme sisäpuolisesta. (Haavio 1965, 13-14.) 1800-luvulla syntyneitä herätysliikkeitä voidaan pitää merkinä kiinteän yhteiskuntarakenteen ja yhtenäiskulttuurin hajoamisesta. Toisaalta niissä ilmenee pyrkimys paluusta aikaisempien vuosisatojen selkeään kristillisyyteen ja talonpoikaiseen elämäntapaan. (Huotari 1981, 22.)

Herännäisyys oli yksi näistä oppositioliikkeistä. Herätys on uskonnollisen liikkeen syntymisen peruslähtökohta, joka on aina karismaattista tai dynaamista ja saattaa ilmetä eri tavoin (Huotari 1981, 16). Liikkeen katsotaan alkaneen Iisalmesta 1796, jolloin erään lapinlahtelaisen talon heinäväki joutui hurmoksellisen uskonnollisen kokemuksen valtaan (Haavio 1965, 39). Samanaikaisesti eri puolilla maata tapahtui herätyksiä, joista kehittyi nilsiäläisen talonpojan, Paavo

Ruotsalaisen (1777-1852), vaikutuksesta yhtenäinen liike 1830-luvulla (Huotari 1981, 16). Aluksi pääalueena oli Savo, jonka alueella kuuluisin maallikko, Paavo Ruotsalainenkin eli. Pohjanmaalla vaikutti herännäisyyden toinen haara ja näitten kahden kohtaamisen jälkeen liikkeen pääpaino siirtyi etelä-Pohjanmaalle. (Haavio 1965, 45-46.)

Paavo Ruotsalaisen kuoleman jälkeen 1850-luvulla liikkeen yhtenäisyys heikkeni. Johtohahmoiksi tulivat Niilo Kustaa Malmberg (1807-58) ja Kustaa Vilhelm Niskanen (1796-1860). Liike jakautui sisäryhmiin ja pappeja irtautui. Savon järjestelmällinen seuratoiminta miltei tyrehtyi tuona "ukkojen aikana". (Huotari 1981, 24.)

Herännäisyyden uusi kukoistus alkoi 1880-luvulla, jolloin liikkeen johtoon tuli Wilhelmi Malmivaara. Hengellinen Kuukausilehti perustettiin vuonna 1888 ja vuonna 1893 käyttöön tuli Malmivaaran uudistama laitos 1790 suomennetusta Siionin virsistä, joka oli alkuaan ruotsinkielinen herrnhutilaisten laulukirja. Merkityksellisiä herätysliikkeelle ovat olleet vuodesta 1914 alkaen perustetut kansanopistot, sekä vuonna 1892(3) ensimmäisen kerran järjestetty vuotuinen liikkeen kohtausjuhla, Herättäjäjuhla (Huotari 1981, 81). Vuonna 1945 yhdistettiin jo aiemmin perustetut sisälähetykseura ja kustannusosakeyhtiö Herättäjä-Yhdistykseksi, joka toimii yhäkin. (Huotari 1981, 24-26.)

Herännäisyydestä puhuttaessa esiintyy usein termi, "alatien kristillisuus". Termi tarkoittaa jokapäiväisen kilvoittelun ja parannuksen tärkeyttä. Jokainen pienikin synti on kitkittävä pois ("...kitkekää pienet ketutkin..", M1 siteerasi raamattua kotihaastattelussa 29.12.1997) ja päivittäinen synnintunto tiedostettava. Ihmisen on koettava katumusta ja murhetta synneistään. Päivittäin eletään "Herran vihan pelossa", mutta päivittäisiä armon hetkiäkin esiintyy. Herätys koetaan Jumalan kutsuna. (Moilanen 1994, 41-43.) Yksilön päivittäinen elämä on siis perinteisesti kulunut sisäisesti rukoillen armoa. Heränneet välttävät julistuksellisuutta arjessaan uskon ja elämän osalta. Perinteisesti heränneet käyttivät omaa körttipukuaan. Naisten puku on tummansininen, yksinkertainen hame ja pusero sekä huivi. Miehillä harmaasta sarasta tehty pystykauluksinen puku. Miesten puvun selkämyksen laskoksesta, "körttistä", tulee liikkeen kutsumanimi. (Haavio 1965, 42.) Nykyään körttipuvun käyttö on rajoittunut juhlatilaisuuksiin.

Heränneet korostavat kotien kristillisyyttä ja perinteisin toimintamuoto onkin kotiseura. Puheenpitäjiä ei ole yleensä ennalta sovittu, puhua voi jos siltä tuntuu. Käytännössä puhujat ovat yleensä herännäispappeja tai maallikoita. Yleensä puheenpitojärjestys määräytyy ikäjärjestyksessä omalla paikalla istuen. Puhe syntyy seuratilanteessa seuraväen tarpeesta. Seuraava puhuja voi lähteä edellisen puhujan aihepiiristä tai veisatun virren mieleentuomista ajatuksista. Herännäisjulistuksessa eivät opilliset kysymykset ole olennaisia. Puheilla pyritään pikemminkin sielunhoitoon, kuulijan tilanteeseen asettuvaan ystäväänhoitoon. (Huotari 1981, 79-80.) Seurojen jälkeen on tapana jäädä keskustelemaan vapaasti. Näillä ”kamarikeskusteluilla” on myös sielunhoidollinen tehtävä, entisaikoina keskustelut saattoivat kestää päiväkausiakin.

Erkki Ala-Könni kuvaa tutkielmassaan ”Nurmon herännäisveisuu” (1986) herännäisyyden näkyvimpiä tuntomerkkejä. ”Persoonallisuususko eli läheisyys elävään Jumalaan sekä syvä tietoisuus synnistä ja armosta on tunnusomaista ’körttiläisyydelle’. Myös jatkuva kilvoitus, maailmallisuuden vieroksunta ja omien yhteys ovat olleet tämän vakavan kristillisyyden näkyvimpiä tunnusmerkkejä.” (Ala-Könni 1986, 149.)

3.2 Kainuun herännäisyys

”Kainuu on hyvin omaperäinen kolkka maassamme. Se on loputtomien salojen ja suuren hiljaisuuden maa. Voisipa melkein sanoa, että Kainuun kansa muodostaa aivan kuin oman heimonsa muiden heimojen rinnalla. Se on erämaan ja puutteen kansaa, vähään tyytyvää ja vähästä iloitsevaa. Se on oppinut kärsimään paljon ja kestäämään paljon. Sen sieluun on painunut hiljaisten metsien yksinäisyyttä. Se saattaa vaikuttaa vieraaseen kovin umpimieliseltä ja luotaantyöntävältä, mutta syvimpänä sen sielussa kuvastuu omituista herkkyyttä, lapsenmielisyyttä, jotakin siitä mitä vaivan ja puutteen koulussa opitaan”.
(Kares 1947, 35.)

Kainuuseen kuuluvat kunnat: Suomussalmi, Puolanka, Hyrynsalmi, Ristijärvi, Vaala, Paltamo, Vuolijoki ja Sotkamo. Kaupunkeja maakunnassa on kaksi: Kuhmo ja Kajaani. Herännäisyys on ollut pääherätysliike Paltamossa ja Sotkamossa. Paltamon Mieslahdessa on heränneitten perinteinen kansanopisto, Kainuun

opisto (perustettu vuonna 1921), jonka johtajana ovat olleet mm. Väinö Maunumaa ja Jukka Malmivaara, jotka ovat kumpikin olleet tunnettuja herännäispappeja ja Malmivaarasta tuli myöhemmin piispa. Kansanopisto on ollut muutenkin heränneitten keskus ja yleisin opiskelupaikka takavuosina. Vahvaa kannatusta herännäisyydelle on myös ollut Suomussalmella, Puolangalla, Ristijärvellä, Kajaanissa ja Kuhmossa (Huotari 1981, 152).

Kainuun herännäisyyden muovautumiselle on maantiede antanut rajoitteensa. Välimatkat kylien ja talojenkin välillä ovat olleet pitkäköjiä, joten seuratoiminta syrjäisemmällä pitäjällä ei ole voinut kehittyä yhtä vilkkaaksi kuin ylä-Savossa. Paltamossa Oulujärven läheisyydestä johtuva maiseman mataluus on tiivistänyt asutusta ja sieltä on paljon seurapaikkakertomuksia. Kainuun seurakunnissa on toiminut herännäishenkisiä pappeja, heistä merkittävimmät lienevät Kajaanin kirkkoherra Johannes Väyrynen (1860-1927) ja Ristijärven rovasti Frans Fredrik Lönnrot (1830-1907). Kainuu on ollut maallikkosaarnaajien reittien varrella, sanotaanpa jopa Paavo Ruotsalaisen käyneen Sotkamon Naapurinvaaralla (N1, kotihaastattelu 28.12.1997). Merkittäviä kainuulaisia maallikkosaarnaajia on ollut runsaasti.

”Kaikki hengelliset kokemukset, jopa unetkin tarkastettiin sanasta. Luonnon välittömässä kosketuksessa elävien sydänmaan asukkaiden herkkämielisyys edistää helposti sielullisen puolen valtaan pääsyä hengellisessä elämässä. Erämaan asukas on vaarassa joutua mystillisvireiseen uniin ja henkinäkyihin luottamiseen”. (Kares 1947,105.)

Kares kuvailee erämaan herännäisyyttä rohkein sanoin. Kuvaus päteeekin varmaan vuosisadan alun Kainuuseen hyvin. Nykypäivän Kainuu on vahvasti järjestäytynyt taajamiin. Muuttoliike pois päin alueelta on suurimpia ongelmia. Vain rohkeimmat ovat jääneet asumaan maaseudulle ja yleensä asutus maaseudullakin keskittyy kyliin, muitten talojen läheisyyteen. Kirkonkylät ja kaupungit vetävät ihmisiä ostoksille ja palveluitten pariin. Varsinaisen erämaan asukin löytäminen on nykyään harvinaista.

3.2.1 Sotkamon herännäisyys

Herännäisyys levisi Ylä-Savosta päin Kainuuseen 1820-luvulta lähtien, kuitenkin vasta 1840-luvulla Sotkamon seuduille. Tuon vuosikymmenen aikana Sotkamoon muutti asumaan kolme laajemmaltikin tunnettua herännäismiestä; maallikkosaarnaaja Pekka Jansson, maallikkosaarnaaja Henrik Trast ja kappalaisen apulainen Kustaa Reinhold Pettersson. Pekka Jansson, entiseltä nimeltään Kärkkäinen, muutti 1848 Sotkamon Juholankylän Uuteentaloon, josta siirtyi sittemmin Kaitainsalmelle Karppalaan. Janssonia on luonnehdittu puhujana enemmän pohdiskelijaksi ja keskustelijaksi kuin karismaattiseksi seurapuhujaksi. Hänen vaikutuksensa kesti hänen kuolemaansa asti vuoteen 1882. Janssonia sytyttävämmäksi seurapuhujaksi on luonnehdittu Henrik Trastia, joka tuli Sotkamoon 1840-luvun puolivälissä Petäjäkosken ruukin kirjanpitäjäksi Kajaanista. Trastilla kehuttiin olevan terävä äly ja todella hyvät puhujanlahjat, joita hän käytti Kajaanin markkinoilla ja omissa kotiseuroissaan. Trast kuoli jo vuonna 1856. Paavo Ruotsalaisen kerrotaan sanoneen, ”missä Trast kynti ja Janssoni karhitsi, häntä ei tarvittu”. Kustaa Reinhold Pettersson määrättiin 1845 apulaiseksi sairaan kappalaisisänsä Johann Petterssonin sijalle. Hänen aikanaan paikkakunnalle levisivät keskeiseksi kirkolliseksi työmuodoksi seurakunnat. Sotkamon samanaikainen kirkkoherra Karl Ståhlberg ei pitänyt heränneitten toiminnasta. (Sotkamon historia 1997, 242-243.)

Myöhempinä aikoina Sotkamon papistossa on ollut yhä enemmän herännäishenkisyyttä. Ensimmäinen varsinainen herännäishenkinen kirkkoherra oli Nils Holmström, joka hoiti virkaa lyhyen ajanjakson 1889-1892. Hänen jälkeensä tuli kirkkoherraksi Heikki Mustakallio, joka toimi vuoteen 1913 saakka ja Eljas Lönnrot, jonka aika kesti vuoteen 1933 saakka. Heidän jälkeensä papistossa on ollut tasaisesti herännäispappeja ja liike on saanut kirkollisen rauhan heidän osaltaan. Pidetty kirkkoherra oli Jafet Rätty (1958-1963), tunnetun maallikkosaarnaaja Aku Rädyn veli (Sotkamon historia 1997, 538, 546- 547).

Sotkamoon perustettiin vuonna 1951 Herättäjä-Yhdistyksen paikallisosasto, jonka toimesta Sotkamo sai pidettäväkseen herättäjäjuhlat 1971. Paikkakunnalla on aktiivista herännäishenkistä seuratoimintaa, jonka on koettu nostavan seurakunnan virrenveisuun tasoa. Näitä siioninvirsiseuroja järjestetään noin joka

toinen viikko yksityiskodeissa ja seurakunnan tiloissa. (Sotkamon historia 1997, 562.)

3.2.2 Kainuun opisto

Kainuun herännäisyyden ensimmäinen pääpiste oli ollut Paltamossa ja Paltamon Mieslahteen perustettiinkin 1909 kansanopisto, joka toimi aluksi kansanopistoaatteen mukaisesti grundtvigdilaisena kansanopistona, mutta muuttui myöhemmin vuonna 1921 herännäiskansanopistoksi. Sotkamolaisten osuus opiston opiskelijoista oli suuri. Vuoteen 1959 mennessä opiston oppilaista suuri enemmistö oli tullut Sotkamosta. (Kainuun Kristillinen Kansanopisto 1909-1959 1959, 77.) Kainuun opiston merkitys nuorten kouluttajana tiedollisesti ja hengellisesti on ollut merkittävä. Kansanopistoaatteen kulta-aika oli ennen 1960-lukua, jolloin kansanopiston oppilasluku lähti laskuun. Kainuun nuorille alkoi löytyä opiskelupaikkoja muualta ja muutenkin muuttoaalto maalta kaupunkeihin alkoi viedä nuorisoa pois kotiseudulta.

Kainuun kansanopiston perustamisvaiheet kestivät kymmenkunta vuotta. Vuosisadan vaihde oli virkeää kansan sivistystyön suunnittelun ja muutoksen aikaa. Kansakoulujärjestelmään siirryttiin valtakunnassa, ja Kainuussa siirtyminen tapahtui erityisen hitaasti. Kansakoulun käyneitä nuoria oli silti jo seudulla ja heille pyrittiin järjestämään myös lisää opinmahdollisuuksia. Kansansivistyksen ohella Venäjän vallan alaisessa Suomessa oli keskitytty alueellisiin hallinto-keskuksiin. Maakuntajako oli tekeillä Suomen alueilla ja siten se, että oppilaitoksen nimessä oli sana "Kainuu", osoitti rohkeutta perustajiltaan. Maakunnassa aloitettiin maanviljelysseuran aloitteesta rahainkeruuta uutta kansanopistoa varten 1896, Pohjois-Pohjalaisen osakunnan ylioppilaat liittyivät kannattaen hankkeeseen ja Kajaanin virkamiehet ottivat työn tehdäkseen. Syksyllä 1909 aloitettiin kansanopisto yksityisissä vuokratiloissa Kontiomäen kylässä, josta se sitten muutti Paltamon Mieslahteen parin vuoden kuluttua. Alkuvuotensa Kainuun kansanopisto oli grundtvigilainen opisto, mutta vuonna 1921 opistosta tehtiin yksi Suomen seitsemästä herännäisopistosta. Kainuun kansanopistoa kutsutaan nykyään Kainuun opistoksi. Kainuun opiston johtajat ovat olleet tärkeitä herännäisvaikuttajia; merkittävimpiä heistä ovat olleet Väinö Malmivaara 1909-1913, Aarno Pesonen 1913-1920, Otto Korpjaakko 1922-1930, Armas Antila

1930-1948, Jukka Malmivaara 1948-1957 ja Väinö Maunumaa 1957-1974. (Ruuttunen 1984, 14-17, 26-27.)

3.3. Siionin virsikirja

3.3.1 Ruotsista suomeksi käännetty Siionin virsikirja (Zions Sångar) vuodelta 1790

Ensimmäinen suomenkielinen Siionin virsikirja ilmestyi 1790 Jalasjärven kap-palaisen Elias Laguksen suomentamana. Ruotsinkielinen alkuteos oli toiminut herrnhutilaisten laulukirjana. Suomenkielinen Siionin virsikirja levisi kuitenkin Suomen herrnhutilaistenkin ulkopuolelle ja sai suurta kannatusta muitten-kin herätysliikkeitten keskuudessa. Kirjan virsien katsottiin edustavan raitista evankelista uskonelämää, jossa ilmenee nöyrä synnintunto ja yksinkertainen luottamus Jumalaan ja hänen armoonsa Kristuksessa. Lagus valitsi virsikirjaan sävelmistöksi sävelmät vuoden 1701 virsikirjasta, Vanhasta Virsikirjasta. Siten kirja oli kirkollinen ja helppo kansalle oppia. Vuonna 1883 Laguksen Siionin virsiin liitettiin myös Halullisten Sielujen Hengelliset Laulut. Kyseinen yhdis-telmäkirja vuodelta 1790 (Siionin virret ja Halullisten Sielujen Hengelliset Lau-lut) on yhäkin Lounais-Suomen rukoilevaisten käytössä. (Haavio-Maunumaa 1993, 83-85.)

3.3.2 Vilhelmi Malmivaaran uudistama Siionin virsikirja vuodelta 1893

Heränneitten seurakokoontumisissa käytetään laulukirjana Siionin virsikirjaa. Wilhelmi Malmivaara kokosi 1893 ensimmäisen varsinaisen 158 virsisen Siio-nin virsikirjan, Halullisten Sielujen Hengellisen Laulukirjan (1743), Elias Laguk-sen ruotsista suomeksi kääntämien Siionin virsien (Zions Sångar) 1790 ja arkki-veisukokoelman vuodelta 1883 perusteella. Malmivaara uudisti vanhoja virsiä erityisesti kieliasun puolesta.

3.3.3 Vuoden 1971 Siionin virsikirja

Vuonna 1971 julkaistiin viimeisin Siionin virsikirja, jossa on 261 virttä. (Suojanen 1984, 149.) Kirja otettiin käyttöön Seinäjoen herättäjäjuhilla 1972 (Haavio-Maunumaa 1993, 16). Siionin virsikirjan uudistustyöstä käytiin keskustelua 1940-luvulta lähtien, kuitenkin toimeen ryhdyttiin vasta 1960-luvulla. Uudistuskomitean toimesta virsiä lyhennettiin jättämällä vähän laulettuja säkeistöjä pois ja yhdistelemällä niitä. Kielen murteellisuutta on poistettu jättämällä pois huudahdusmuotoja, katkottuja sanoja ja h-päätteisiä illatiivimuotoja. Jaakko Haavio on kirjoittanut uuteen muotoon lähes kaikki virret, Herkko Kivekäs muutaman.

Uudistetut virret ryhmiteltiin uudelleen virsikirjan tyyliin. Viisi pääryhmää ovat: juhla-ajat (57 virttä), uskonkilvoitus (117 virttä), perhe- ja ystäväpiiri (44 virttä), aamu ja ilta (23 virttä) ja iankaikkinen elämä (20 virttä). Uskonkilvoitus korostuu teemana selvästi virsien lukumäärää tarkasteltaessa. Epäraamatullinen morsiusmystiikka oli aiemmissa Siionin virsikirjoissa kuten myös muitten herätysliikkeitten laulukirjoissa esillä ja sitä karsittiin. (Siionin virret 1971, 3-7.) Nykyisen Siionin virsikirjan virsistä 80 % on etelä-Pohjanmaalta, 17 % pohjois-Savosta, 16 % koraalivariantteja, 11 % saksalaista alkuperää ja muutamat suomalaisilta, ruotsalaisilta, böömiläisiltä, ranskalaisilta, unkarilaisilta tai tsekkiläisiltä säveltäjiltä (Suojanen 1984, 150). Koraalikirja nykyiseen Siionin virsikirjaan julkaistiin 1976 Erkki Tuppuraisen toimesta (Suojanen 1984, 149).

4 VIRREN MERKITYS

”Weisuu on kahdenkertainen rukous. Se kohottaa sydämen pois näkyväisistä ijankaikkisia katselemaan. Se murtaa kiwikowan sydämen, niinkuin Israelin pasuunat Herran voimalla mursivat Jerikon muurit. Seurakunnan harras, sydämestä sydämeen menevä, voimakas Weisuu se on wainoojista tehnyt armon etsijöitä, syntisistä Jumalan lapsia. Weisuussa tuo Pyhä Henki wirwoitusta, lohdutusta, iloa ja rauhaa murheellisiin, särjettyihin sydämiin. Armossa vaeltavilla on siinä aina uutta virkistystä. Siinä saa hän Herransa lepoon menneiden kanssa Weisata Jumalalle ja Karitsalle surujansa ja ilojansa, myötä- ja vastoinkäymisistänsä. Siinä tuntee Jumalan lapsi toisensa. Sama on heillä veisuun aiheena, sama ylistyksenä: Karitsa joka tapettu on. Sillä hän on mahdollinen saamaan ylistyksen, kunnian ja voiman. (Ilm. 4:11). ” (Siionin Wirret, Ruotsista suomeksi käännettyt sekä Halullisten Sielujen Hengelliset Laulut, keskinäiseksi ylösrakennukseksi uskossa ja kristillisyydessä näillä viimeisillä lopun ajoilla, toim. Akrenius 1927, 3-4).

Siionin Wirsiä esipuhe vuosisadan alusta kuvaa hyvin aikansa tiukkaa uskonäkemyttä ja veisuun asemaa uskovien elämässä. Raamatulliset sananparret seuraavat toistaan. Sanat tuntuvat ankarilta ja synkiltä tämän hetken nuorelle ja siksi jäänkin miettimään miten Siionin virren tämänhetkinen merkitys kuvattaisiinkaan.

Englantilainen musiikkiantropologi John Blacking vietti kaksi vuotta afrikkalaisen Venda-heimon parissa 50-luvulla ja teki siellä johtopäätöksen musiikin funktiosta. ”The Venda taught me that music can never be a thing in itself, and that all music is folk music, in the sence that music cannot be transmitted or have meaning without associations between people. .... Music is too deeply concerned with human feelings and experiences in society.” (Blacking 1973,x.) Blacking oli kokenut Venda-heimon musiikillisen herkkyyden suureksi ja todennut ihmisielen kykenevän muodostamaan omaa musiikkiaan virikkeiden pohjalta mitä erilaisimmissa paikoissa. Virsi pulpahtaa samoin esiin erilaisissa olo-
muodoissa ihmiselämän aikana. Virsi voi muistuttaa mieleen menneet ajat ja läheiset, luoda turvallisuutta, tukea vihaista mieltä, ohjata muusikkouteen, muuntua ja elää kaikilla tavoin ihmisen kokemusten mukana.

Virsi koostuu melodiasta ja runosta. Kumpaakin voi tarkastella erityisenä taide-
muotona ja siten kumpaakin voi tarkastella esteettisesti. Estetiikalla on perinteis-
esti ymmärretty joko kauneuden tai taiteen filosofiaa (Haapala-Pulliainen 1998,
15). Virren teksti on merkityksellinen hengelliseltä sisällöltään ja melodia musiik-
illisesti. Uskonto on tärkeä ilmaisukanava ihmiselle ja koen virrenkin taidela-
jina. Virsi muovaa ja rakentaa yksilön kulttuuria kuten taidekin (Haapala-Pul-
liainen 1998, 105). Taide muovaa maailmankuvan ideaaleja ja tukee arvojen so-
siaalista toteutumista me-hengen voimalla ja estetiikkana (Haapala-Pulliainen
1998, 109-110). Virsirunous käsittelee yleensä ihmisen ja Jumalan suhdetta ja on
saanut alkunsa virsirunoilijoitten hengellisistä elämyksistä (Voipio 1955, 7). Vir-
ren teksti antaa uskonnolliselle viestille sisällön ja kielellisen asun, melodia on
taas se kehys, jonka avulla viesti välittyy aidossa tunneilmapiirissä (Suojanen
1996, 46). Virsimelodioista suuri osa on kansantoisintoja eli kuulonvaraisesti
siirtyneitä koraalisävelmien muunnoksia. Loput ovat sävelmiä tai sävellyksiä
Suomesta ja Euroopasta (Voipio 1955, 93, 95).

4.1 Virren hengellinen merkitys

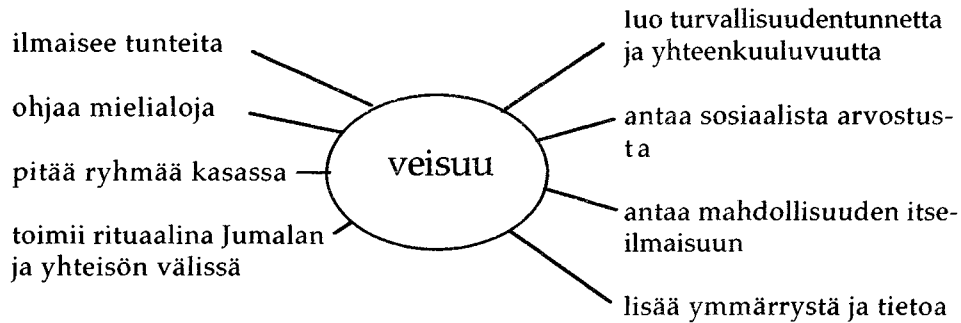
Suojanen tarkastelee kansanveisuuta kolmella tasolla; yksilötasolla (individual
level), yliluonnollisella- (supranormal level) ja ryhmän identiteetin tasolla
(group level) (Suojanen 1984, 298). Uskonnollinen viesti toimii siis ryhmän
identiteetin tavoin muovautuneena veisuukulttuurina, johon yksilö osallistuu
lähettäen veisaten viestin Jumalalle ryhmän jäsenenä.

Kansanveisuu luo turvallisuudentunnetta ja yhteenkuuluvaisuutta, antaa so-
siaalista arvostusta, antaa mahdollisuuden itseilmaisuuksiin, lisää ymmärrystä ja
tietoa, ilmaisee tunteita, ohjaa mielialoja, pitää ryhmää kasassa ja toimii rituaali-
na Jumalan ja yhteisön välissä (Suojanen 1984, 308). Nämä tehtävät lisäävät
kaikki hengellistä yhteyttä ryhmässä ja yksilötasolla. Veisuu on merkityksellistä
kaikille kirkon herätysliikkeille. Virret valitaan seuratilanteessa tekstin perus-
teella, melodian valintatapa vaihtelee alueellisesti (Suojanen 1984, xvii). Vei-
suulla voisi jopa sanoa olevan oma arvonsa uskonnollisen liikkeen toiminnas-

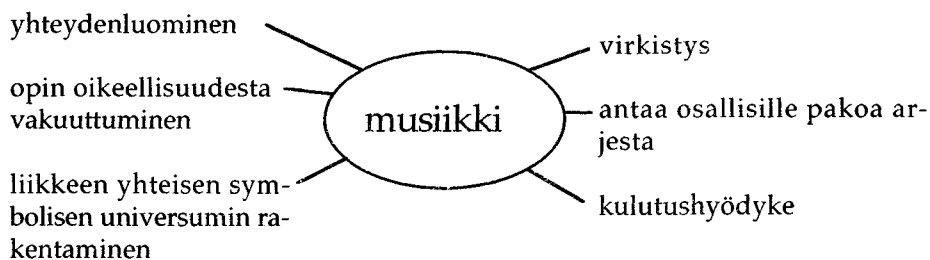
sa; rukouksessa, uskonnollisessa julistuksessa ja lohdutuksessa, kiitoksessa, musiikissa, tunteiden ilmaisussa, lapsuuden ja lähimmäisten kohtaamisessa (Suojanen 1984, xv). Esittelen Suojasen veisuufunktiot kuviossa yksi.

KUVIO 1 Kansanveisuun funktiot Suojasen (1984, 309) mukaan:

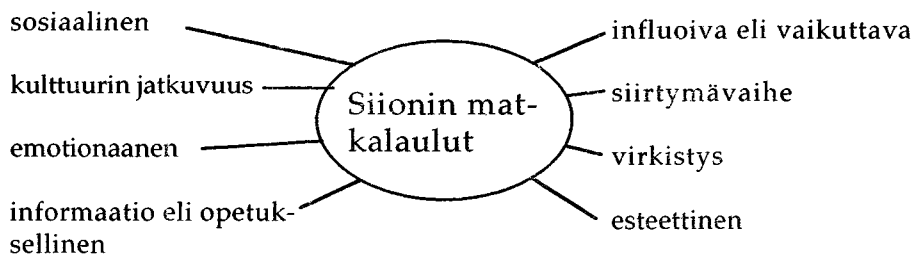
Stig-Magnus Thorsén on tutkinut erään ruotsalaisen helluntaiseurakunnan musiikkitoiminnan tärkeimpiä funktioita ja työtapoja saaden tulokseksi herätysliikkeen musiikin funktioiksi seuraavat: 1) Musiikin tehtävä on luoda yhteisyyttä vapaa-aikana ideologialtaan ja todellisuudeltaan samankaltaisille ihmisille. 2) Musiikki vakuuttaa asianosaisia ja muita ihmisiä opin oikeudesta. 3) Musiikki rakentaa liikkeen yhteistä symbolista universumia. 4) Musiikki antaa virkistystä päivittäisten toimien vastapainona. 5) Musiikki antaa ihmisille "pako arjesta". 6) Musiikki on kulutushyödyke. (Thorsén 1980, 130.) Kyseisen liikkeen musiikki-toimintaan kuului erilaisia orkestereita, soitinryhmiä, kuoroja ja kitarasäestyksellisiä evankeliumiryhmiä. Nuottiesimerkeistä päätellen musiikki oli amerikkalaiseen perinteeseen sopeutunutta kevyempää hengellistä musiikkia. Kuviossa kaksi ovat koosteena Thorsénin tutkiman seurakunnan musiikin funktiot.

KUVIO 2 Musiikin funktiot Thorsénin (1980, 131) mukaan:

Outi Krank on tutkinut uudenheräyksen seuratoimintaa ja erityisesti Siionin Matkalaulujen asemaa uudessaheräyksessä. Hän on saanut Siionin Matkalaulujen funktioiksi samankaltaisia teemoja kuin Thorsén ja Suojanen. Esittelen Krankin tulokset kuviossa kolme.

KUVIO 3 Siionin matkalaulut-kirjan funktiot lestadiolaisessa uudessaheräyksessä (Krank 1997, 91-92):

4.2 Virren musiikillinen merkitys

Musiikilla ei ole merkitystä ilman kokijaa. Ihmiset antavat musiikille merkityksiä ja musiikki välittää merkityksiä ihmisille. Merkityksiä ei voi yleistää, sillä kyseessä on ensisijaisesti yksilöllinen kokeminen. (Kaemmer 1993, 108.) Musiikki luo tilanteelle tunteenomaisen merkityssisällön, jonka luominen ei ole mahdollista kielen avulla. Jos kuvitellaan jumalanpalvelusta tai seuroja ilman musiikkia, niin tilanteen luonne vaikuttaa kalsealta. Musiikki luo tilanteelle aivan oman esteettisen luonteensa. (Salminen 1990, 9). Kaemmerin mukaan kokemus saa merkityssisällön silloin, kun kokemuksessa on jotain muistoja ja mielikuvia vastaavaa. Merkitys voi olla symbolinen, jolloin merkitys viittaa johonkin jo määritellyyn. Symbolijärjestelmät ovat kulttuurisia ja sovittuja. Merkitys voi olla myös esteettinen, jolloin korostetaan musiikin luonnetta ja minkälaista musiikki on. Merkityksiä voi myös tarkastella pragmaattisesti, jolloin tarkastellaan musiikin toimivuutta kontekstissaan. (Kaemmer 1993, 109.)

Perinteisesti veisuu on säestyksetöntä ja yksiaänistä. Melodia jää siis musiikillisesti rytmin käsittelyn ohella kertomaan miten virren sisältö on ymmärretty ja mihin se emotionaalisesti johtaa (Suojanen 1996, 46). Suojanen mainitsee valtavirran seuraperinteeseen liittyvän ”tunteenpiilottamisnormin”, joka tarkoittaa sosiaalisella kontrollilla ylläpidettyä tunteiden ilmaisemisen estoa. Tunteiden ilmaiseminen julkisesti seuraryhmässä on vähemmän suotavaa. Veisuussa kumotaan kyseinen normi, jolloin jokainen osallistuja saa yhdenveroisen ilmaismahdollisuuden omille tunteilleen. Suojanen mukaan useimmat kuulijat piristyvätkin rukoilevaisseuroissa spontaanin saarnan loppuessa ja virren alkaessa. (Suojanen 1996, 58.) Puheen loputtua seuroissa on havaittavissa huomattavaa virsikirjan selailua ja aktiivista eri virsien tapailua siihen saakka, että jostain ehdotetaan tai aloitetaan virsi. Virren veisuun aikana voi havaita seuraväessä musikaalisia toimintoja. Veisaajat elävät virren musiikkia keholla ja yksilökohtaisilla dynaamisilla vaihteluilla.

4.3 Uskonnollinen kokemus veisuutilanteessa

Kaikissa uskonnoissa on elämyksellinen ulottuvuutensa, joka vaihtelee arkisesta uskonnollisesta kokemuksesta mystiikkaan. Uskonnollisella kokemuksella ymmärretään elettyä hetkeä, jolla on hengellinen sisältö. Tilanne on annettu koki-jalle ylhäältäpäin, Jumalasta tai yliluonnollisesta käsin. (Peterson et al. 1998, 19.) Uskonnollisen kokemuksen muodoiksi voidaan luokitella seuraavat viisi muotoa:

- 1) Jumaluuden kokeminen jonkin yleisen, tiedollisen ja tavallisen kohteen kautta (esim. ikonin tai auringonnousun yhteydessä koettava Jumaluus).
- 2) Jumaluuden kokeminen jonkin epätavallisen, yleisen ja tiedollisen kohteen kautta (esim. palava pensas ja luonnonilmiöt).
- 3) Jumaluuden kokeminen yksityisesti tavalla, jonka voi kuvailla sanoin (esim. unet, tilanteet ja muistot).
- 4) Jumaluuden kokeminen yksityisesti tavalla, jota ei voi kuvata tiedollisesti kiel-
len avulla (esim. Jumalanäyt).

5) Jumaluuden kokeminen ilman elämystä, intuitiivisesti (esim. tietoisuus Jumalan olemassaolosta). (Peterson et al. 1998, 20-22.)

Uskonnollisessa kokemuksessa ajatellaan olevan kolme elementtiä: kokija, koettava Jumaluus ja itse tilanne. Siispä kokijan arvot ja elämäntapa määräävät kokemuksen luonteen. Samaa asiaa voidaan pitää uskonnollisena kokemuksena tai aivan arkielämyksenä. Uskonnollisessa kokemuksessa vastaanottaja (kokija) kokee Jumalan läsnäolon ja siten kokemus saa uskonnollisen sisällön (Peterson et al. 1998, 24, 28).

Siionin virsien veisuutilanteita ovat yleensä Siionin virsiseurat ja erilaiset yksityiset hetket. Siionin virsi toimii rukouksena ja keskustelukanavana yksilön ja Jumalan välillä. Omien veisuukokemusteni mukaan väittäisin virren toimivan kokemuksena, jonka kautta Jumaluus tunnetaan. Virsiteksti koetaan usein vastauksena mielen päällä oleviin kysymyksiin. Kuitenkin itse tilanteessa on läsnä jotain mystistä. Jokainen veisaaja tietää vahvan veisuun voiman. Herännäisyyden alkuhistoriaan ja yksityishenkilöiden uskoontulokertomuksiin liittyy usein yliluonnollisia kokemuksia ja mystisiä herätyskokemuksia. Olen ollut mukana Siionin virsiseuroissa, joissa kukaan ei pitänyt puhetta. Kellään ei ollut asiaa, virsiä veisattiin sen sijaan paljon. Jälkeenpäin keskusteltiin siitä, miten virsi toimii uskonnollisena kanavana ylöspäin.

Walter T. Stace (1960) on tutkinut uskonnollista kokemusta ja erityisesti mystiikkaa. Hän on luokitellut mystisen kokemuksen ydinmuodoiksi seuraavanlaisia ajatuksia. Mystisessä kokemuksessa koetaan 1) yhteinen tietoisuus, 2) ajattomuutta ja tilattomuutta, 3) objektiivisuutta asioille, 4) rauhaa ja tyytyväisyyttä, 5) pyhyyttä ja Jumalan läsnäoloa, 6) järjenvastaisuutta ja 7) sanoilla kuvailemattomia tuntemuksia. (Peterson et al. 1998, 35-36.) Uskonnollista kokemusta on suhteellisen helppo analysoida yleisellä tasolla, mutta kuitenkin kyseessä on valtaavan monitahoinen asia. Loppujen lopuksi mitä itse uskonnollisessa kokemuksessa tapahtuu jää selittämättä ja arvoitukseksi. Jumalan läsnäoloa on kuvailtu monilla vahvoilla sanoilla: jumalainen hyvyys, voima, rakkaus, kokonaisvaltaisuus ja yksilölle annettu vahvuus ovat uskontofilosofian mukaan olennaisia kokemuksia (Peterson et al. 1998, 25; Stace 1960).

5 TUTKIMUSOSA

5.1 Teorettinen viitekehys ja käsitteiden määrittely

Tarkastelen tutkimusmateriaaliani perehdyttyäni musiikkipsykologiseen, musiikin sosiaalipsykologiseen ja etnomusikologiseen peruskirjallisuuteen. Musiikkipsykologia tarkastelee musiikin vaikuttamista ihmiseen ja musiikin sosiaalipsykologia ryhmän ja yksilön vuorovaikutusta sosiaalisesti musiikin keinoin. Koska tavoitteenani on luoda etnografia ja tarkastella veisuun merkitystä, oli luonnollista pohtia myös etnomusikologisia peruskysymyksiä.

5.2.1 Musiikkipsykologia

Musiikki toimii monella eri tasolla. Musiikki vaikuttaa ihmisissä syvästi ja musiikin avulla on mahdollista jakaa kokemuksia erilaisten ihmisten kanssa. Se, miten ihmiset kokevat ääniä ja minkä musiikillisen merkityksen he äänille laittavat, riippuu sosiaalisesta ja kulturaalisesta ympäristöstä, jossa äänet esiintyvät. Niinpä musiikkipsykologia tutkii musiikin kuulijoitten ja kokijoitten tulkintaa musiikista ja ihmistenvälistä musiikillista vaikuttamista. Koska ihmisen käyttäytyminen on aina vaihtelevaa, on musiikkipsykologia selvästi eri tieteenalojen sekoitus. Läheisiä tieteenaloja ovat musiikkitiede, psykologia, kasvatustieteet, sosiologia, antropologia ja kognitiotieteet. Musiikillisesta kehityspsykologiasta on varsin runsaasti tutkimustietoa. (Hargreaves-North 1998, 1, 3-4.) John L. Slobodan mukaan tärkeintä musiikin psykologisessa vaikuttamisessa on se, että musiikki vaikuttaa kaikkiin ihmisiin ja siksi sitä voidaanakin verrata kieleen (Sloboda 1985, 7). Musiikkipsykologian keskeisin kysymys onkin: kuinka musiikki vaikuttaa ihmiseen (Sloboda 1985, 1)?

5.2.2 Musiikin sosiaalipsykologia

Sosiaalipsykologisessa tarkastelussa tarkastellaan yksilön vuorovaikutusta so-

siaalisen kontekstinsa kanssa. Koska sosiaalipsykologisessa tutkimuksessa painotetaan itse tapahtumien tarkkailua, ei laboratorio-olosuhteilla ole niin suurta merkitystä. Itse sosiaalipsykologinen analyysi tapahtuu neljällä tasolla; yksilö-, tilanne-, sosiaalisella - ja ideologisella tasolla (Hargreaves-North 1998, 5-7; Doise 1986, 11-16; Harré 1979). Yksilötasossa (intra-personal level) on kyse ihmisen toimimisesta sosiaalisessa ympäristössään tavalla, jonka on kokenut sallituksi (Doise 1986, 11-12). Tilannetasolla (inter-personal level) yksilö toimii vaikuttajana tilanteessa, eikä enää pelkkänä havainnoijana ja kokijana. Sosiaalisessa tilanteessa (positional level) tarkastellaan yksilön ja ympäristön vuorovaikutusta. Ideologisella tasolla (ideological level) tarkastellaan yhteisön tai kulttuurin luomia arvoja, normeja ja ideologioita, joilla yhteisö takaa toimimisensa (Doise 1986, 12-16). Musiikin sosiaalipsykologian keinoin on tutkittu aiemmin mm. musiikkimakuja eri ammattiryhmillä, musiikkikasvatuksen menetelmiä, musiikin terapeuttista vaikutusta, sävellysprosesseja ja muusikkoutta (Hargreaves-North 1998, 8-16). Musiikki vaikuttaa mitä erilaisimmissa tilanteissa. Musiikin sosiaalipsykologian kaksi näkökulmaa tutkii musiikin roolia erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa; miten musiikki muuntuu ryhmän mukaan ja miten musiikki muuntaa ryhmää. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa vaikuttavat kaksi elementtiä ovat ryhmän tunnetila ja -identiteetti. (Crozier 1998, 68.)

5.2.3 Etnomusikologia

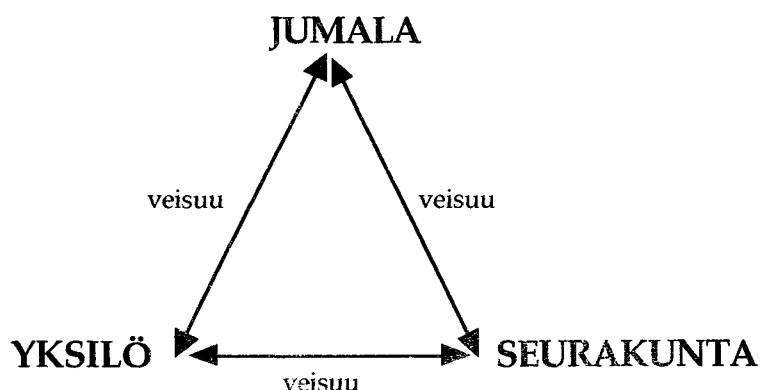
Etnomusikologia on noin sata vuotta vanha tieteenhaara, josta alettiin käyttää nykyistä nimeä 1950-luvulta alkaen. Tutkimuksen painopiste on eri kansojen musiikin tutkimisessa musiikillisten seikkojen osalta ja toisaalta musiikin käytössä yhteisössä, sosiaalisissa merkityksissä, muusikoissa ja yleisössä koskien kulttuurin koko rakennetta. (Jargon 1998, 67.) Etnomusikologia pyrkii luomaan teorian musiikkikulttuurista; musiikki kulttuurissa tai kulttuuri musiikissa. Tutkimusalueenaan nykyajan etnomusikologit pitävät koko maailman musiikkikulttuureita. Modernit etnomusikologit toimivat keräämässä tämän ajan aineiston parissa. Tyypillisimpiä tutkimuskohteita ovat pienyhteisöt, yhden rajatun musiikkikulttuurin kuvaukset tai henkilöbibliografiat. Käytetyimpiä tutkimustekniikoita ovat "kenttätyöhön" perustuvat haastattelut, opiskelu, eläminen kulttuurissa ja havainnointit. (Moisala 1991, 87-88.) "Kenttänä" voidaan pitää musiikinlajia, yhteisöä, soitinta tai jopa yhtä muusikkoa (Moisala 1991, 114).

Etnomusikologian tärkein ongelma on selvittäessä musiikin roolia kussakin nykyisessä tai menneessä ihmiskulttuurissa. Vastausta etsitään kysymykseen: mikä on musiikin merkitys ihmiselle? Kuinka ihmiset käyttävät, esittävät, säveltävät ja kokevat musiikkia? (Nettl 1964, 224; Gregory 1998, 123.) Musiikin perinteisiä käyttötarkoituksia ovat kehtolaulut, leikki, työmusiikki, tanssi, tarinointen kertominen, seremoniat ja juhlat, taistelu, kommunikointi, yksilöllisyys (esim. Lapin yksilöityneet joiut), ryhmäidentiteetin luominen, parantaminen, transsi ja nautinto. Lisäksi on ollut hovien musiikkia ja kirkkomusiikkia, joista on vähitellen muovautunut taidemusiikkia. (Gregory 1998, 124-137.)

5.2 Tutkimusongelmat

Tutkimukseni on lähtenyt kiinnostuksesta herännäisveisuuteen. Veisuulla on vahva sosiaalinen funktio, jota tarkastelen tässä tutkimuksessa. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää miten Siionin virsi vaikuttaa Kainuun herännäisyydessä? Tarkastelen veisuuta ja vuorovaikutusta kolmella tasolla (kuvio 4): yksilöä veisuun kautta osana uskonnollista ryhmää, josta käytän nimeä seurakunta. Lisäksi tarkastelen ryhmän ja Jumalan vuorovaikutusta veisuun kautta ja samoin veisaavan ryhmän kokemusta veisatessa.

KUVIO 4 Veisuu uskonnollisessa vuorovaikutustilanteessa.

Virsi toimii välittäjänä ja ilmaisukanavana ihmisten sosiaalisessa toiminnassa sekä luonnollisesti uskonnollisena kanavana. Muita tutkimuksessani käsittelemiäni kysymyksiä ovat: Miksi ihminen veisaa? Miten Siionin virsikirjan uudis-

tus on vaikuttanut informanttien veisuukokemukseen? Onko Siionin virrellä tulevaisuutta?

5.3 Tutkimuksen toteuttaminen

5.3.1 Tutkimusmenetelmät

Valitsin tutkimusmenetelmäksi teemahaastattelun, koska informanttijoukko- ni tulisi olemaan suhteellisen pieni ja uskonnollisista kokemuksista on mahdo- tonta keskustella valmiiden asiakysymysten pohjalta. Siksi teemahaastattelu tarjosi minulle sopivasti vapautta yksilön kohtaamiseen. Teemahaastattelulle menetelmänä on tyypillistä haastattelun eteneminen tiettyjen teemojen alueelta (Hirsjärvi-Hurme 1985, 36). Tutkija voi muotoilla haastattelunsa kysymykset so- piviksi ja muutenkaan haastattelujen rakenne ei ole tarkka.

Haastattelujeni pohjalta luon etnografian Kainuun ja erityisesti Sotkamon he- ränneisyydestä. Etnografialla tarkoitetaan perinteisesti 'kansankuvausta', johon kuuluu kenttätöitä tietyssä yhteisössä ja sen kuvausta. Yritän tulkita haastatte- lujen ja teorian avulla veisuun merkitystä. Dialoginen kirjoittaminen on nykyään käytössä etnografioista puhuttaessa: pyrin asettumaan myös itse tulkittavaksi haastatteluvuorovaikutuksessa (Jargon 1998, 64-65.) Etnografiaa voidaan tarkas- tella sekä prosessina että valmiina kuvauksena, sillä tutkimuksen tarkoituksena ei ole paljastaa lopullista totuutta tarkasteltavasta aiheesta, vaan luoda tulkinta, jossa tutkija yhdistää teoreettisen tietämyksensä omaan ja tutkittavien näkökul- maan (Ahonen 1994, 68). Koska tutkimuksessani muodostan etnografiaa ja sa- malla pohdin veisuun merkitystä yksilölle ja ryhmälle, olen tutustunut etnomu- sikologiseen ja psykologiseen kirjallisuuteen. Mukaan otin myös musiikin so- siaalipsykologisia ajatuksia, koska herännäisyys on ryhmäilmiö. Doisen tasot mukailevat Suojasen mainitsemia kolmea tasoa, joten käytin Doisen teoriaa myös tukemassa tulosten tarkastelua ja haastattelurunkoa.

5.3.2 Tutkimusjoukko

Tutkimustani varten haastattelin seitsemää eri-ikäistä kainuulaista. Kuusi haastateltavistani asui Sotkamossa haastatteluhetkellä ja yksi Kajaanissa. Yksi haastateltavistani kielsi minua käyttämästä nimeään, joten olen valinnut koodit haastateltavilleni. Naishaastateltavieni tunnus on N ja miesten M. Numeroin haastateltavat lisäksi aikajärjestyksessä, siten että haastattelijoukkoni koostuu informanteista N1, N2, N3, N4, M1, M2 ja M3. Informanttijoukon löysin vanhojen muistikuvieni pohjalta ja vihjeiden perusteella. Henkilövihteitä sain haastateluissa informanteilta ja eräältä seurakunnan työntekijältä. Muina kriteereinäni informanttia valittaessa olivat ikä, koulutus, sukupuoli, suhde herännäisyyteen ja asuinseutu. Pyrin valitsemaan mahdollisimman erilaisia haastateltavia, jotta tutkimukseni kattaisi mahdollisimman laajasti herännäisyyden eri puolia.

N1

N1 oli ensimmäinen haastateltavani. Haastateltava oli haastatteluhetkellä 72-vuotias. Tapasin hänet kahdesti haastattelumielessä, 28.12.1997 ja 8.7.1998. Kumpikin haastattelu tehtiin hänen kotonaan, rauhallisessa kamarissa Sotkamon eräällä sivukylällä. N1 tuli minulle haastateltavistani ehkä kaikkein tutuimmaksi, hän soitti minulle kummankin haastattelun jälkeen varmistaakseen vielä joittenkin asioiden kulkua. Tapasimme myöhemmin vielä vapaa-ajallakin, sillä kävin hänen luonaan seuroissa. Ensimmäistä haastattelua tehdessämme N1 oli väsynyt ja hänellä oli päänsärkyä. Huomasin toisella haastattelukerralla hänet paljon virkeämmäksi. N1 vaistosi epävarmuuteni ensimmäistä haastattelua tehdessämme ja osasi rohkaista minua hienosti. Kummankin haastattelun jälkeen meillä oli hedelmällinen ”kamarikeskustelu”, jolla oli luullakseni varsin suuri sielunhoidollinen merkitys kummallekin.

M1

Toinen haastateltavani oli haastatteluhetkellä 73-vuotias. Haastattelu tapahtui M1:sen kotona Sotkamossa 29.12.1997. M1 oli nähnyt puolestani vaivaa ja tehnyt minulle perusteellisen ja minua paljon auttaneen koosteen Kainuun herännäisyydestä. M1 on näkyvästi mukana paikallisessa herätysliikkeessä ja on toiminut

myös maallikkosaarnaajana leipätyönsä ohessa. Haastattelu kesti kolmisen tuntia ja oli taas vahvasti sielunhoidollinen. Ikäluokkansa edustajaksi M1 oli koulukseltaan poikkeuksellinen, sillä hän ei ollut opiskellut Mieslahden opistossa. Herätys oli kuitenkin tapahtunut nuoruudessa erään virren perusteella.

N2

Kolmas haastateltavani Sotkamossa 30.12.1997 oli N2, joka oli haastatteluhetkellä 79-vuotias. Hän oli asunut myös pohjois-Karjalassa ja käynyt 30-luvulla Mieslahden opiston Armas Antilan ollessa rehtorina. M1:elää oli taiteellisia harrastuksia ja vahva veisuuääni.

N3

Kesällä 1998 haastattelin 9.7.1998 informantin N3, joka oli tutkimusjoukostoni nuorin, 18-vuotias lukiolainen. Haastattelu tehtiin Sotkamon kunnankirjaston rauhallisessa ilmapiirissä. Nauhoituslaitteeni Maranz ei toiminut aluksi moitteettomasti ja haastattelutunnelma oli aluksi rauhaton nauhurin toiminnan tähden. N3 on käynyt rippikoulun Aholansaarella ja kasvanut herännäisperheessä. N3 on taiteellinen nuori; hän harrastaa musiikkia ja teatteria sekä säveltää ja runoilee.

N4

11.8.1998 haastattelin 34-vuotiasta N4:sta hänen kotonaan Sotkamossa. N4 oli juuri viettämässä hoitovapaataan töistään seurakunnan erityisnuorisotyöntekijän toimesta. N4 on opiskellut Raudaskylän kristillisessä kansanopistossa nuorisotyönohjaajaksi ja saanut herätyksen körttiläisyyteen sieltä. Haastattelu katkesi useaan otteeseen lasten takia. Tunnelma oli kuitenkin rauhallinen ja rentoutunut.

M2

Toinen elokuun 1998 haastateltavistani oli 43-vuotias M2. Haastattelu tapahtui 10.8.1998 seurakunnan tiloissa. M2 toimii seurakunnan virassa ja on ollut körtti-

piireissä nuorempana enemmän mukana. Eräs aiemmista informanteistani oli maininnut hänet ”hyvin körttihenkiseksi” ja sen takia häntä sitten haastattelin. Haastattelu oli hyvin mielenkiintoinen, sillä M2 osoittautui taiteilijapersoonaksi ja vähemmän uskonnolliseksi kuin olin ajatellut. Tilanne oli varsin pitkä ja keskeytyi useampaan otteeseen koiran takia, mutta loppujen lopuksi keskustelimme syvällisesti monista asioista.

M3

Viimeinen haastateltavistani oli 41-vuotias seurakunnassa työskentelevä M3. Haastattelu tapahtui seurakunnan tiloissa 28.8.1998. M3 oli kotoisin pohjois-Karjalasta ja viettänyt jo lapsesta paljon aikaa heränneitten tapahtumissa. Haastattelu oli tunnelmaltaan rauhallinen. Luullakseni M3 oli hieman väsynyt samoin kuin itsekin olin. Palattuani kotiin huomasin olevani kuumeessa.

5.3.3 Haastattelujen ja analyysin toteuttaminen

Haastattelujeni kolme pääteemaa olivat: haastateltavan taustasitoumukset ja persoona, veisuun yhteisöllinen kokeminen ja veisuun yksilöllinen kokeminen (LIITE 1). Teemani muodostuivat Doisen intra-personal-, inter-personal-, situational- ja ideological-levelin perusteelle (Doise 1986, 11-16). Haastateltavien taustasitoumukset ja veisuun yksilöllinen kokeminen antavat kuvan yksilön toiminnasta yhteisössään ja näkökulman ideologiseen ajatteluun yksilö- ja yhteisötasolla. Yhteisöllinen kokeminen kuvastavat haastateltavieni vuorovaikutusta ja tilannekokemuksia. Yksilöllinen kokeminen osoittautui haastattelujen aikana hankalaksi teemaksi, koska yhteisöllisyyttä selitettäessä tuli myös yksilökokemuksia selvennettyä ja haastateltavilleni jäi kyselystäni ehkä varsin jankkaava olo.

Haastattelut tein joulukuun 1997 ja elokuun 1998 välisenä aikana. Neljä haastattelusta tein informanttien kotona ja loput kolme seurakunnan tai kunnan yleisissä tiloissa. Haastatteluista sovin puhelimitse. Yhtä haastateltavista en tuntenut millään tapaa ennalta, mutta muitten kanssa ainakin tiesimme toisemme ulkonäöltä. Haastattelutekniikkani ja -kysymykseni muuntuivat haastattelujen aikana. Ensimmäistä haastatteluani ajattelin eräänlaiseksi koehaastatteluksi, joka

motivoisi minua oikeille urille. Jännitin haastattelua kuitenkin aika lailla ja huomattuani haastateltavan tärkeyden kävin haastattelemassa häntä vielä puolen vuoden kuluttua ensimmäisestä kerrasta. Haastattelujen lisäksi pyrin käymään seuraamassa haastateltaviani ja seurakuntaelämää erilaisissa seurakunnan tilaisuuksissa; kotiseuroissa ja jumalanpalveluksissa. Kuulun itse Sotkamon seurakuntaan ja olen toiminut seurakunnassa kanttorin sijaisena muutamaan otteeseen, joten seurakunnan rakenne ja työmuodot olivat minulle tuttuja. Joulukuun haastatteluja tehdessäni en ollut vielä perehtynyt teoriapohjaan tarpeeksi ja siksi kysymysasetteluni oli hieman suppeampi kuin kesällä 1998. Jokainen informantti oli myös erilainen haastateltavana ja pyrin muodostamaan kysymyksiä tilanteen mukaan. Kaikkien haastateltavien kanssa keskusteltiin kolmesta aihepiiristä, mutta painotusaste vaihteli hieman.

Kunkin haastattelun jälkeen litteroin haastattelut mahdollisimman tarkasti jättäen asiaan kuulumattomat juttutuokioiden litteroimatta ja merkiten pohdinta-ajat ja äänenpainot esiin. Litteroitua materiaalia tuli yhteensä haastatteluista 85 sivua ja 10 sivua M1:sen nauhalle selittämää koostetta herännäisyydestä. Tarkastin litterointini syksyn 1998 aikana. Litterointiani vaikeuttivat hieman nauhurin käyttöongelmat ja nauhurin liian myöhäinen käyttö haastattelutilanteessa tunnelman luomisen takia. M1 oli panostanut haastattelutilanteeseen todella paljon ja keskustelimme haastateltavan M1 kanssa melko paljon ennen varsinaisen haastattelun alkua ja koen jotain taustatietoja jääneen unholaan sen takia, ettei nauhuri ollut päällä. Tilanne oli niin merkityksellinen, etten enää tässä vaiheessa tutkimusta halua haastatella häntä uudelleen, koska sama tunnelma ei toistuisi. Käytän aineistona M1:en kohdalla litteroimiani materiaaleja ja hänen itsensä tekemää Kainuun herännäiskoostetta. Tutkimusaineiston tulkintaa olen tehnyt ryhmittelyjen avulla. Ryhmittelin haastatteluaineistot kysymysaiheiden perusteella jonka jälkeen tarkastelin aineistoani aihepiireittäin.

Tulkintaosassa käytän viitteinä haastateltavan koodia (N1, N2, N3, N4, M1, M2 ja M3) sekä litterointini sivunumeroita. Muina selittävinä merkkeinä käytän kolmea pistettä (...), jolloin olen jättänyt jotain informantin sanomaa asialle merkityksettömänä pois ja kauttaviivaa (/), joka tarkoittaa ajatustaukoa. Sitaatin alussa on toisinaan etuviiva (-), jolloin lauseen alusta on jätetty jotain pois. TT tarkoittaa haastattelijaa.

6 TUTKIMUSAINEISTON TULKINTA

6.1 Siionin virren yksilöllinen merkitys

6.1.1 Siionin virren musiikillinen merkitys

Kaikkien haastateltavieni kanssa keskustelimme veisuutilanteesta. Lähes kaikki mainitsivat suuren ihmismäärän veisuutilanteesta jotain kuvailevaa. Jokainen haastateltavistani oli käynyt joko säännöllisesti tai kävi yhä säännöllisesti herätysjuhlilla, joitten suuria veisuukokemuksia kuvaukset usein koskivat. Yhteisveisuu on eräs yhteismusisoinnin laji, jonka aiheuttamia tunteita kuvailtiin seuraavanlaisesti:

”... Nythin kun oli herättäjäjuhlilla niin kyllä se oli kaunista se veisuu ja sitten kun oli niin hyvät alottajat, se lähti kyllä äkkiä koko seuraväki sitten yhty siihen. Kyllähän se ei / ei hän sille ossoo sannoo muuta kun että hyvä on.” (N1, 27.)

”Se tekkee sen kun oikeen saapi vuan, oikeen komiasti veisataan ja on oikeen paljon ihmisiä, niin se ihan sydän tuntuu semmosen rauhan ja helepotuksen saavan. Että kyllä minä työkehen.” (N2, 40.)

”Hyvältä tuntuu. Silleen oikeen, silleen rauhottavalta. Hyvältä.” (N3, 53.)

”En mä ehkä muuta, joku semmonen kaipaus ja levollisuus ja semmonen yhteys mikä siinä niinkö tuntuu ja näkyy, en mä muuta ossoo siihen niinku lisätä. Ja joku semmonen historian haviina mikä siinä sitten on, kun joskus oon ollu Aholansaareissa Ukko Paavon pirtissä veisuussa ja seuroissa, niin niin kun siellä vielä veisaa pirtissä, niin joku semmonen nostalginen olo sitten. (N4, 63.)

”Kuten sanottua niin, lapsuuden muistikuvat ovat sellaiset että seuraveisuu oli komeata. Jykevää, jyhkeätä, semmoista jopa vahvan runollista, mutta että kyllähän tuo nykyään on paljon vaatimattomampaa. Mutta kuten sanottua voi olla että muistot kultaavat tässäkin asiassa.” (M2, 76.)

Veisuu koettiin siis komeaksi ja kauniiksi. Veisumuistot ovat nostalgisia, niistä tulee vahvoja muistoja mieleen. Yhteisveisuussa on koettavissa voimaa ja siitä saa mielelle helpotusta. Musiikillisina yleispiirteinä herännäisveisuulle haastateltavat mainitsivat ensiksikin niekut. Yleensä niitten puuttuminen nykyisestä

veisuusta koettiin puutteena. Ainakin kainuulaisten veisuusta niekut näyttävät vähentyneen viimeisen Siionin virsikirjan uudistuksen myötä. Toisaalta spontaanit ja taitavat veisaajat osaavat käyttää niekkuja nykyäänkin, ainakin M2 on sitä mieltä.

”Minä olen kaivannut, ikävöinyt [niekkuja] oikeestaan. Jotenkin se köyhdyttää Siijonin virsiennin veisuussa se että ne niekut puuttuu. Niissä jotenkin soi ne sydämen salatut äänet siinä niekussa tuli niin tuota, minä tykkäsin niistä. Minusta ne [niekut] rikastuttaa jotenkin tätä virrenveisuuta. Niin, sitäkin se on ja tosiaan minulla on jotenkin semmoinen tuntu että sillä on vieläkin syvempi vaikutus, ne nousevat sieltä sisältä. Ja tuota tietysti siinä kunkin ajan oman kulttuurivivahteensa on näkyvissä ja kuultavissa. Kun tuota, saattaa olla siinä 1701 virsikirjan virsissä on, turhankin paljon näitä niekkuja, että se, se saattaa olla että se virren sisältö ja sanoma siinä niinkun jotenkin kärsii siitä että tuota siellä niekutellaan liian kanssa joka sanassa.” (M1, 31-32.)

”Joo, ja niitä [niekkuja] muuten käytetään vieläkin Siionin virsiseuroissa, varsinkin nyten, tai ainakin tässä kun on, mitä tässä mejän nykyisessä virsikirjassa on näitä Siionin virsisävelmiä ja joitain niekkuja kun on oikastu, niin ihan tälläisissä tavallisissa tilanteissa, ihan semmoselle innokkaalle veisaajalle ne niekut tullee spontaanisti ihan vielä. Eipähän se siinä haittaa, antaapahan vain sitä väriä.” (M2, 72-73.)

Toinen veisuun erityispiirre on rytmisyys. Siionin virrelle perinteinen tauon vapaa kesto koettiin hyvänä ja jämpityttä antavana piirteenä. Toisaalta M2 ei ollut tavannut sitä muistikuviansa mukaisena nykyään.

”Minusta se miksi sitä nyt sanotaan; rytmi, poljento, se on niin musta se niinkun ja ne tauot. Siinä on joku semmoinen jämpitys ja joku semmoinen niinku mikä istuu siihen hyvin. [Nauraa]” (N4, 60.)

”Mä nyt puhun siitä, niistä mun varhaisemmista kokemuksistani. Mä koin sen niinki jyvämppänä. Siis ja julistavampana. Semmosena / ja myöskin puhuttelevampana. / Tuota, mun mielestä nykyäänpäähän ei oo sitä rytmin pätkimistä ainakaan niissä tilanteissa joissa mä oon matkassa, siis PAM. Jotta on selkeä töksäystauko ja sitten taas jatkuu. Mutta että se oli silloin aikoinaan ihan kiva piirre siinä veisuussa.” (M2, 72-73.)

Haastateltava M3, joka harrastaa musiikkia koki taas virsikirjan nuottikuvasta eroamisen veisattaessa ärsyttäväksi piirteeksi ja pyrkiikin itse veisaamaan nuotin mukaisesti ainakin virsikirjan virsiä. Siionin virsiä ei hänen mukaansa veisata nuotille kirjoitetussa asussa, vaan omalla rytmillään.

”No kyllä se eroaa sillä tavalla että kun virsikirjan virttä veisataan, niin sitä veisataan niinkun se siihen on kirjoitettu. Elikkä pyritään noudattamaan niitä aika-arvoja mitä siinä on. Tai ainakin minä teen sillä tavalla, jos esimerkiksi on syntymäpäiväseurat ja siellä veisataan virsiä, niin tuota pyrin siihen että veisataan niinkuin se siihen on kirjoitettu, että näissä virsikirjan virsissä minua oikeestaan suorastaan saattaa ärsyttää se että jos tuota sinne tulee niitä pitkiä puolinuotteja taikka kokonuotteja, vaikka sitä ei oo merkitty siihen nuottiin, että Siioninvirret on sitten erikseen. Niitä ei veisata niinkun on kirjoitettu vaan siinä on se oma rytmensä.” (M3, 86-87.)

Keskustelimme myös säestämisestä. Perinteisissä seuroissa ei virsiä säestetä. Haastatteluissa ilmeni kuitenkin muutama poikkeus, joihin suhtauduttiin vaihtelevasti. Osan mielestä säestäminen seuroissa on joskus virkistävää ja osan mielestä ärsyttävä piirre. Erikoisin huomio säestämisestä oli M2:sen muistikuva Mieslahden kansanopiston seuroista, joissa Väinö Maunumaa oli säestänyt.

”On siis minä säestänyt. Sitten muistan vielä sellasen tilantteen kun tota tämä legendaarinen Siioninvirsi-ihminen Väinö Maunumaa, niin kyllä hän pystyi, kun hän oli niin hyvä ja on varmaan vieläkin, hyvä säestäjä, niin sehän kyllä säesti. Sillä kun oli, tai elossahan tuo on vieläkin, oli niin tarkka korva että kun joku alotti mistä sävellajista tahansa, niin Maunumaa pystyi niinko /” (M2, 72.)

Kajaanin kirkossa pidettävät seurat säestetään uruilla radioinnin takia, mutta muuten säestys on harvinaista.

M3:”-Siellä muuten säestetään kirkossa, joka minusta / minä en oikein tykkää siitä. Koska se ei ole kuulunut siihen perinteeseen, mutta se on semmonen tekninen kysymys että koska ne radioidaan ne seurat sieltä kirkosta. Se menee radio Kajauksen kautta ihan suorana lähetyksenä ihan niinkuin sunnuntaisin aamujumalanpalvelukset, niin-eli se siinä radiossa kuulostaisi luultavasti ihan hirveeltä jos siinä ei olisi sitä säestystä. Vaikka se kyllä saattaa kuulostaa sen säestyksen kanssa ihan hirveeltä. ... Mutta tuota ihan tavallisissa perus-kotiseuroissa, yleensä se tapahtuu siten että joku sanoo sen numeron, että harvemmin tapahtuu että joku vain alottaa sen virren, mikä nyt on kuitenniin se ihan varsinainen perinne. Joskus käy niinkin, saattaa olla että joku vain alottaa ihan virren, mutta useimmiten joku sanoo sen numeron ja sitten katotaan että kuka sen osais alottaa. Tai siellä on semmosia ihmisiä jotka osaa alottaa ja usein minäkin kyllä olen se aloittaja.”

TT: ”Onko niitä iso joukko niitä ihmisiä, jotka on niinku aloittavia, kokeneita silleen?”

M3: ”Sanotaanpa, että kolme-neljä henkee, on niitä jotka vakituiseen aloittaa.”

TT: ”Siis kotiseuroissa ei ole säestystä?”

M3: ”Ei yleensä. ... Minusta se on parempi että ei säestetä.” (M3, 84-86.)

Haastateltava M3 kuvasi mielenkiintoisen kuulemansa teorian Siionin virsien melodioista. Sävelmäthän ovat yleensä toisintoja eli kansan muunnoksia muiden kansojen, erityisesti saksalaisten koraalisävelmistä. M3 oli ollut Hannu Taanilan luennolla, jossa oli keskusteltu virsisävelmien alkuperästä ja intervallisuhteista. Taanila oli tuonut esille herännäisyyden vaatimattomuuden korostamisen Siionin virsien intervallisuhteiden perusteella.

M3:”Toisaalta sitten se melodia jotenkin tukee sitä, että melodia on, minkälainen se sitten on? Onko se yksinkertainen?... Mutta joka tapauksessa siihen on mun mielestä niinkun helppo tulla mukaan. / Tuota minusta hoo en muista kuka selitti sitä mutta, mutta juuri se että, miten se menikään / että kun siis juuri mollin ja duurin eroa, että kun mollissahan on se pieni terssi ja duurissa on sitten suuri, eli siis siinä duuri tavallaan niinkun vaatii ihmiseltä enemmän niin kun jotenkin nousemaan ylemmäksi, mutta molli on niinkun helpompi semmonen että siinä voi tavallaan niinkun levätä. Jotenkin minusta siinä on kyllä jotakin, mä oon kokenu kyllä just niin että se pitää paikkansa. Se niinkun se ei vaadi mitään se melodia, ja juuri se on se mitä

Siioninvirsistä usein löytyy. Esimerkiksi jos ajattelee sitä "Herraa hyvää kiittäkää" - melodiaa, niin [laulua], en osaa selittää sitä sen kummemmin, mutta se niinkun vaadi ihmiseltä mittään. Mm. Tuota, meillähän oli tässä keväällä, nimittäin tähän herättäjäjuhliin liittyen luentosarja ja sitten oli yks luento, Hannu Taanila pitämässä, tunnetko sä Hannu Taanilaa?" TT: "Siis tiiän radioäänen."

M3: "...Hän sitten kuvasi että semmonen tyyppillinen Siionin virsimelodia on juuri semmonen, että se juuri korostaa sitä vaatimattomuutta tai tekee suorastaan hyveen siitä vaatimattomuudesta. Että ei ensinnäkään lähdetä liikkeelle siitä perussävelestä, vaan aina pikkusen alemmaa. Ja sitten kun isoja intervaleja ei, juuri koskaan, vaan aina niinku vähitellen niinku edetään. Ylleensä se on aika pieni se ääniala, missä se tapahtuu." (M3, 89-90.)

Nuorin haastateltavani sanoi aluksi ajatelleensa kaikkien Siionin virsien kuulostavan samoilta. Vähitellen hän oli oppinut kuitenkin tuntemaan virsiä ja kokeekin nykyään Siionin virret läheisimmiksi kaikista virsistä.

"Kyllä, hyvin paljon, minä tykkään siitä kirjasta. Ja tuota tykkään veisata niitä Siioninvirsistä ja tykkään siitä enemmän kuin tavallisesta virsikirjasta. Se on jotenkin minua lähempänä." (N3, 53.)

6.1.2 Siionin virren hengellinen merkitys

Ensimmäisenä monet haastateltavistani mainitsivat lohdutuksen Siionin virressä. Elämäntilanteet voivat vaihdella, mutta joku virsi löytyy aina lohduttamaan tai auttamaan muulla tarvittavalla keinolla. Virsiä kuvatessaan monet haastateltavistani keskittyivät miettimiseen niinkin, että haastatteluun tuli pitkiä taukoja ja hiljaisia kohtia. Koin kysymyksen heille tärkeäksi ja siten virsien merkityksen varsin suureksi.

"No sen oman asiasa tuopi siihen esille ja sitten siitä suaapi sen lohdutuksen. Sitä elää sitten siitä. // Niinkun oli nuorena semmonen virsi rakas 20 vuotta vanahana, jotta "Ken huonompi ja kylmempi kuin minä olla voisi". Minä alotin sen kyllä. Kun tuntu oma tila niin huonolta ja / ihan eri aikana eri tilanteissa eri virret tulloo sitten jotta se ei ole se yksi ja sama virsi sitten. Niinku sillon ku oikein ahasta on elämässä niin "On ahdas ja kaita on taivaan tie ja aivan ohdakkeinen". Ja sitten voipi olla että "Herra herra älä heitä, kasvojasi älä peitä, korjaa korven kulkijoita, hoida tue horjuvata. Ja nyt kun on yksin niin minä voin täällä veisata. Ei oo ystävät lähellä täällä. "Veisoon virteni yksin kun kaukana ystävät maan". (Nauraa)" (N1, 19.)

"Mutta minusta niitä on helppo veisata tai ne on jotenkin, kyllä niistä tulee semmonen lohduttava tunnelma tai siis semmonen lohdullinen ja jotenkin liikuttava, tai siis saattaa olla jotenkin hyvin liikuttavaa suorastaan jonkun virren veisaaminen. Miksei niinkun jonkun virsikirjan virren laita voi olla näin mutta / siinä on sitten toisaalta, sanat saattaa olla tuntua niin läheisiltä tai tuntua että minä juuri tuolla tavalla ajattelen tai tunnen niinkuin tuossa veisataan tai lauletaan. (M3, 88.)

Siionin virret koetaan myös rukouksina. N2 kuvaili rukousta kiihkeällä äänenpainolla, muitten haastateltavien rukouskuvaukset olivat levollisempia ja vä-

häeleisempiä. Rukoustunnelma oli N4:sen mielestä levollinen ja hän pysähtyi Siionin Virsikirjan äärelle esim. iltaisin. M3 korosti virsien olevan eräänlaisia ”valmiita” rukouksia ja hänen mielestään niillä on oma arvonsa, vaikka usein korostetaan vapaitten, tilannesidonnaisten rukousten merkitystä.

”No minusta se on semmonen / hirrvveen semmonen sydäimestä lähtövä ja tuota kohti käyvä / jotta se ... Niin jotta sitä ei omalla ansiolla pelastu, vaan se on yksin armo ja yksin Jeesus Kristus, sillä muuta tietä ei oo. Niin se on samalla rukousta.” (N2, 40.)

”Mm. Rukousta, lepoa, Jumalan etteen pysähtymistä ja omasta arjesta jotenkin semmosta levähtämistä ja ja semmosta ikävöimistä. Mä yllesä etin sieltä jonkun semmosen virren sieltä joka vähän liippaa ommaa elämäntilannetta. Semmosta jotakin päivän päättämistä, saat taa vauva sylissä tuossa kiikkutuolissa jonkun iltavirren ottoo nimenommaan siioninvirsistä.” (N4, 62-63.)

”Kyllä se minusta on ihan totta [keskustelu rukouksesta], hyvin monethan noista sanoituksista on juuri puhetta Jumalalle, siihen voi sillä tavalla yhtyä. Ja se että ei erikseen pidetä rukouksia, niin korostaen juuri sitä ja minusta hyvin mielelläni pitäisin siitä myös kiinni. En vastusta siis sitä etteikö seuroissa voisi olla lopussa isämeidän-rukous, mutta kuitenkin, joissain muissa seuroissa, vaikka joissain kansanlähetysten seuroissa tai muissa joihin seurakunnan pappia pyydetään muihinkin tilanteisiin, niin siellä niinkun oletetaan tai ajatellaan, että silloin on kunnan puhuja tai kunnan pappi, kun pitää vapaan rukouksen, että se on semmonen vaatimus minusta se, että ei oo niinku kunnollinen pappi jos ei osaa omin sanoin rukoilla, että miksi se jos se on kirjoitettu vaikka virteen, tai joku muu rukous, miksi se ei niinku riitä? Että varmaan sekin on niinku läpiajatteltu monta kertaa se, mitä on kirjoitettu, eikö se voi olla yhtä arvokasta. Kyllä se on varmasti minun mielestä totta että Siionin Virret on myös rukouskirja, eikä vain laulukirja.” (M3,94.)

Armon läheisyys päivittäin koetaan virsissä myös tärkeänä. Ihmisen heikkoutta korostettiin haastatteluissa. Armo on Jumalan käsissä ja anomisesta riippuvaista. Mutta kuitenkin anovalle annetaan synneistä armo. Kussakin elämäntilanteessa armon saa eri asioille, niille mitkä ovat juuri läsnä. Siionin virret käyvät siis monenlaisiin elämäntilanteisiin. ”Armonikävä”, ”syntisen saama armo” ja ”ikävöiminen armoa kohti” olivat suosittuja kielikuvia.

”No siinä suap syntinen armon. Siinä on justtiin sitä / onhan sitä muussain virsikirjassa van se on justtiin sitä että ku erilaisessa elämäntilanteessa että minulla ei ole mittään erityistä mielivirttä, jotta millon on minninlaisessa elämäntilanteessa niin siitä tulloo sillon se virsi / se lempivirsi.” (N1, 26.)

”Kyllä! Kyllä Siijonin virsissä on kauttaaltaan oikeestaan tämä sama parannuksen teon sekä vaatimus että ikävä. Ikävä ylös Jumalan tykö ja taivasikävä. Ne niinkun toistuvasti esiintyy Siijonin virsissä. Ikävä, ikävä kotiin. Siijonin virsien sanoma on monasti ihan vapauttava evankeljumi ahdistuneelle ja taakkojen alla tuskaikevalle ihmiselle. // Siellä on virsiä joissa, joitten sanamuoto tulee niinkun kohti, sillätavalla että se on niinku minun omasta sisimmästä noussutta, sillätavalla että minä sitä nyt haluan tehdä parannusta ja Jumala auttakoon minua siinä. Jumalan ja ihmisen välillä liikkuva armon kosketus, niin se monasti näissä Siijonin virsissä niinku koskettaa ihmisen sisintä.” (M1, 29-30.)

"No vielä oikeestaan haluaisin sanoa se että kun puhutaan tai lauletaan siitä Jumalan armosta, siitä että ihminen, minäkin, ollaan monesti heikkoja, huonoja ja pieniä, tämä nyt on tietysti kliseekin puhua, "Minä pieni ihminen", puhutaan kuitenkin että Jumalan armo on suuri, ja Jumala on salattu, ja elämä on salaisuus, että nämä teemat ovat kyllä hyvin tärkeitä. / " (M3, 93.)

"Minusta siinä tulee semmonen, jollain tavalla semmonen haikee, semmonen hieno, todella semmosen armon ikävöimisen, semmosen kaipauksen tunnelma veisatessa. Ja en minä oikeestaan niin koskettavina koe muita virsiä. Että mikä tulee. Mikä esimerkiksi herättäjäjuhliilla nuorten veisuussa kun kirkko oli täynnä väkkee, sillä periaatteella justtiisa että kuka millonkin sieltä alotti, niin siellä penkissä kun istu. Joku jostainpäin kirkkoa alotti virren, niin kyllä minulle tuli jotenkin niin liikuttava tunnelma, joku semmonen yhteinen kokeminen ja semmonen, ääh semmonen että se on, että hurskastelu on siitä jotenkin niin tavattoman kaukana, semmonen pienen ihmisen Jumalan eessä nöyrä olo. Semmonen joku tunnelma, se on jotain hienoa minun mielestä." [Naurahtaa] (N4, 59.)

Virsiä koettiin myös sielunhoidollisiksi. Erityisesti M2, joka ei koe uskovansa teologisessa mielessä, koki Siionin virren hyvin läheiseksi ja lohduttavaksi. Henkilökohtaiset mielialat vaihtelevat elämän aikana paljon ja jokaiselle mielialalle näyttäisi löytyvän sopiva virsi. Haastateltavani korostivat kylläkin ensisijaisesti elämän heikkoja ja murheellisia hetkiä.

"Ja minusta niillä on sellanen, tai mulle henkilökohtaisesti on ollut sellainen, silloinkin kun mä en välttämättä edes usko, siis sanotaanko teologisessa mielessä, niin mun mielestä ne on kyllä oivia, tai mulle oli oivia psykologisia avuntuoja. Ja helpottajia. Että niin, joskus saat heikkona hetkenäni liikuttua vieläkin kun kuulen jonkun kauniin Siionin Virren." (M2, 77.)

"Kyllähän se sopii kaikenlaisiin [mielialoihin]. Iloon ja suruun ja siltä väliltä. Juhlavaan / ja kyselevään ja alakuloiseenkin. Vaikka mihin. Kyllä siinä se kirjo on kokemuksen mukkaan aika laaja. No henkilökohtaisesti ne / mieliala on varmaankin niinkun kyselevä ja tietämätön. Yks siioninvirsi alkaa, se taitaa olla nykyisessäkin siioninvirsikirjassa, että "Arkana nyt olen tullut, Itseäni tutkimaan. Siis joku tällainen mieliala." (M2, 76-77.)

"Elämän vaikeudet ja surut ja ahdistukset ja murheet ja ja heikkous ja en tiä onko nämä aihepiirejä? [naurua] Se että tuota, että on huono ihminen ja epäonnistunut monessa asiassa. Vaikeaa se Jumalaan uskomisen, vaikeata eikä sitä aina jaksaa uskoa, no ehkä myös kotiin ja perheeseen liittyviä virsiä, semmosia virsiä on. / No ihan niinkun tähän uskonelämään liittyviä ja / tämmöset yhteiskunnalliset teemat ei kyllä todellakaan ole siellä edustettuna kovin vahvasti. Ne on tuota / semmosia hoitavia, sielunhoidollisia, niinkun seurapuheittenkin pitäisi olla." (M3, 93.)

"Niinkuin nytkin on tuota, nyt on ollut tuo aamuvirsi, joka veisattiin silloin tiällä seorain alussa, "Kiitoksen Herra sulle". Niin tuota, se on ollu, jotta on monta kertoo päivässä pitänyt sitä veisata. Sen aekasessa elämäntilanteessa." (N1, 26-27.)

Virsisä kumpuileva ilo on myös ilmeinen. Ilo ja kiitos ovat läsnä, vaikkei niitä heti huomaisikaan. Kiitosvirsiä siteerattiin mielellään ja yleisin kiitosvirsi oli N1:senkin mainitsema "Soikoon ilovirtemme" Sv 173.

”Soikoon ilovirtemme, taivaaseen että kuuluu se. Herrallemme joka on, tähtemme mennyt kuolohon.” (N1, 19.)

”Niin. Kyllä, siis kyllä siellä on, että vaikka ne tunnustaakin vähän / masentavilta ne tekstit, ne sanat, mutta kyllä siellä sen kurjuuden takana piilee se ilo. Ilo sitten.” (N3, 48.)

6.1.3 Siionin virsien veisuutilanteista

Haastateltavani veisasivat virsiä erilaisissa tilanteissa. Kotona tai kotioloissa lasten kanssa veisasivat N1, N2, N3 ja N4. N1 kuvasi myös kauniin joulutervehdysveisuunsa. N2 oli kuullut jo kotonaan veisuuta äidiltään ja N3 veisaa joskus itsekseen ja äitinsä kanssa. Kotona veisaavat siis kaikki naisinformanttini. M1 mainitsi kyllä heränneitten vieraillessa ystäväperheessä veisattavan ainakin lähtövirsiä.

N3: ”No esimerkiksi arkisessa, niinkun elämän arkitilanteissa niin kyllä siioninvirret merkkää silleen että esimerkiksi jos lasten kanssa matkustetaan yöllä, niin me saatetaan miehen kanssa niin niin kun on Siionin virret mukana, niin lauletaan matkalla ja veisataan niitä virsiä ja tuota kyllä minä niistä voimaa saan, että ennemmin minä tartun siioninvirsiin. Minä saatan lukkea niitä enemmän kuin esim. raamattua... On niinku sillai että merkkää, mutta se on varmaan jäänyttä sillai että opistolla oli siihen aikaan sellanen tyyli että joka tunnin aluksi veisattiin siioninvirsiä ja kun niitä kolme vuotta niinku veivaa, niin - Tuli tavaksi, ei ossaa enää olla. [naurua]” (N4, 56-57.)

N1: ”Se on niin hyvä tuota ja se virsi ja sitä vähän veisataan ja sanovat jotta sitä ei osata, niin minä rupesin veisoomaan, niin minä joulutervehdyksenä veisasin sitten nuille / muille ihmisille niin ne oli ihmeissään siitä. ”

” Enkelit heleillä äänillänsä, veisaavat nyt, kunniata Jumalalle! Veisatkoot ihmiset ylistyksensä, laupiaalle, Jumalan karitsalle! Kiitoksen tuominen Jeesuksellemme, olkoon nyt mieluisin huvituksemme, ruumiimme, sielumme, henkemme. Hänelle omaksi annamme. Halleluja, halleluja! Saavu nyt armosta Jeesuksemme, tänäkin jouluna keskellemme, kiitos, kiitos! Kiitos, kiitos! Jeesus sun syntymästä. ”(N1, 15.) (Transkriptio LIITTEENÄ 2)

TT: ”Minä muistan kun tuota ootit vauvaa, niin miehesi kerto että istuit kiikkutuolissa ja veisatit.

N4: ”Joo niin justiaa! Minusta se oli tosi rentouttavvaa. [Nauraa]” (N4, 57.)

”Kyllä mä joskus kotona, joskus äitin kanssa veisaan ja joskus ihan itekseni, itekseni kattelen niitä sanoja ja veisailen. ” (N3, 47.)

Haastateltavat M1, M2, M3 ja N4 käyttivät työoloissaankin Siionin virsiä. N4 käyttää nuorisotyöntekijänä ja M2 sekä M3 seurakunnassa. M1 kuvaili hauskaasti kuorma-auton hytissä veisaamistaan.

”Veisataan! Kyllä minä veisaan! Ennen kun minä pitkiä matkoja ajoin autolla tuolla rahtihommissa kun olin, niin kyllä minä veisasin siellä yksinään. Ja, oli mulla virsikirja hanskakotelossa ja mä kuntäytin seitsemänkymmentä vuotta kolme vuotta sitten tuossa ja meillä

oli seurat. Sitten oli noita ystäväpappeja oli ...niin joskus saatto pappi lähtä mukkaan mulle Kuhmoon kun lähin viemmään rahtikuormaa. Hän muisteli sitä kun tuota, minulla oli Siionin virsikirja hanskakotelossa ja sano hänelle että ”otapa tuolta virsikirja ja kahtelee virsi sieltä.” Kyllä minulla oli virsikirja mukana minulla ja veisuuta alottelin.” (M1, 33.)

”Minä omassa työssäni käytän jonkin verran. Hartauksissa, mutta tuota niin niin / jonkin verran sitten tota niin niin, ootas minä mietin, jonkin verran täällä on perhekerhossa ollu siioninvirsiä.” (N4, 59.)

6.1.4 Siionin virsikirjan muutokset

Siionin virsikirjan viimeinen suuri muutos tapahtui 1972, jolloin uusi virsikirja otettiin käyttöön. Jokaista virsikirjauudistusta seuraa pitkäaikainen keskustelu ja opettelu. Vanhimmat haastateltavani kokivat vanhemman Siionin virsikirjan omimmakseen. Nuorisotyössä toimiva N4 koki taas tämänhetkiset virret vanhentuneiksi ja uudistuksia odottavaksi.

”Ja senhän minäkin osasin kyllä ja numerot tiesin / ihan läppeensä jotta ei siinä tarvinnu sen kummempata. Van nyt on vaekee tuosta uudesta. Minä arvelin että veisoon tämän varsin läpi, jotta, järkejään jotta niän montako virttä on semmosta jota en ossoo veisata.” (N1, 14.)

TT: ”Palveleeko Siionin virsikirja sun mielestä niinkun kaikkia sukupolvia?”

N4: ”No ei varmaankaan, ei. Ei se varmaan lapsia palvele, eikä se tuota, ja aika pientä ossaa sitten nuoristakin.”

TT: ”Pitäskö sen jotenkin olla sun mielestä erilainen?”

N4: ”Minun mielestä se kyllä kaipaisi uudistusta, niin niin sais kyllä tulla nimenommaan nuorten kohallekin tota. Vaikka niitä [Jaakko Löyttyjä]. Minusta ne kyllä olisi sinne ihan. Jotain lisää se kaipaa just näitä edellisiä, mutta niin niin mutta kyllä mun mielestä sillä semmonen vahva perinne ja asema on että . (N4, 61-62.)

Kuitenkin nykyiseen virsikirjaan suhtauduttiin positiivisesti. Vanhemmankin polven mielestä tärkeintä on se, että virsikirjaa käytetään ja siihen opitaan.

”No sehän se oli se että kun muuttaavat tuon kirjan, eikä ossoo ja yksikin oli semmonen nainen täällä, että minä en kyllä ota kätteeni sitä kirjoo. Niin sitä kerran olttiin seorossa sitte ja se veisasi sitä vanahoo ja minä veisasin vieressä uutta ja sitte se, sitte mulla oli kaks kirjoo ja minä vain nuin aokasin sen ja annon sille ja sehän rupesi veissoommaan ja siitä lähtien sitä on veisanna. Niin. No se kävi ihan vaevattomasti.” (N1, 24.)

”Kyllä tämä on ihan tuota / siihen kun on nyt oppinu ja niin tuota ihan tämä on hyvä.” (N2, 39.)

”-on se vanhalle ihmiselle, en tiiä miten nuo nuoret sitten . Mitäpä meille haottaan meneville, mitäpä niistä meille. (Naurua.)” (N1, 25.)

6.1.5 Herätysaika tai ensikosketus virteen

Kukaan haastateltavistani ei kyennyt sanomaan uskonnollisen heräänisensä ajankohtaa. M2 ja N3 olivat kasvaneet körttiperheessä ja heidän elämäänsä herännäisyys oli kuulunut jo lapsesta.

”Mun vanhemmat on, on körttejä ja tota niin niin, sitten oon kulukenu herättäjäjuhlilla ihan pienestä asti ja tuota niin niin se on sillätavalla niiku juurtunu minuun sitten. Kasvatuksen ja muun semmosen myötä.” (N3, 44.)

”En mitenkään pysty muistamaan [milloin kuuli Siionin Virsiä], koska mä oon tietenkkin ihan vauvasta asti jo kuullu niitä, että varmaan mun ristijäisissä on veisattu mahdollisesti Siijoninvirsiä.” (M2, 69.)

N1:sen sisar oli tutustunut Siionin virsiin ollessaan rippikoulussa ja sitä kautta pikkusisarkin oli päässyt veisaamaan.

”Se oli tuota / silloin kun oli, oli oli minun vanahin sisko rippikoulussa ja sieltä antovat sittä Siijoninvirret, se on kakskytäyks syntyny ja paljoko siitä rippikouluikkään tulloo? Mm. Silloin se oli oppinu siellä ja se sitten, minä niihen ihastuin ihan ikihyviksi, ikihyväkseen.” (N1, 21.)

N3, N4 ja M3 mainitsivat rippikoulun, nuoruuden ja opiskeluaikojen merkityksen uskonnolliselle ajattelulle. N1 ja N2 olivat olleet nuoruudessaan Kainuun opistossa, joka oli herännäisopisto. Opiston vaikutukset olivat nähtävissä vieläkin. Kansanopistoilla on herännäisyyteen suuri merkitys. M3 mainitsi kotiseudullaan olleen Lieksan kristillisen opiston, jonka tapahtumat ja rippikoulu olivat luultavasti vaikuttaneet hänen suuntautumiseensa.

”Niin, ei semmosta. Tottakai rippikoulun jälkeen rupesin ajattelemaan asioita erillä tavalla kun siis, tietysti kun kasvaakin, ajatukset muuttuu, mutta tuota ei semmosta että / nyt mä oisin jotenkin tullu johonkin uskoon. Ei oo ikinä mitään sellasta tapahtunu.” (N3, 44.)

”No rippikoulussa joo, me jonkin verran. Meillä oli esimerkiksi konfirmaatiovirtenä Siionin virsi. Kanttori laulatti meitä aika paljon, veisuutti meillä aika paljon Siionin virsiä.”

TT: ”Ootsä käyny Kajaanissa rippikoulun?”

N4: ”Joo oon. Niin siellä oon, ei meillä kyllä siioninvirret siellä virsikirjana ollu kyllä, mutta niitä kuitenkin veisattiin sitten, monisteiltahan ne oli, niin niin. Sitten opiskeluaikan lukion jälkeen.” (N4, 57.)

”No ei voi niin sanoa, että ei meillä oo kotona pidetty siioninvirsiseuroja koskaan. En muista ainakaan, mutta Lieksassa on tuota Kylälahden Lieksan kristillinen opisto, joka on herännäisopisto ja silloin nuorena, ollessani siellä seurakuntanuorissa, niin siellä oli aina kaikenlaisia tapahtumia ja oon käyny rippikoulunkin siellä opistolla ja tuota sitten meillä oli semmonen nuorisotyönohjaaja, joka oli oli körttiläinen ja varmaan se on vaikuttanu jollakin tavalla sitten. Mutta oikeestaan varsinaisesti opiskeluaikana olin Helsingissä herännäis-

nuorten kuorossa mukana ja silloin nämä Siionin virret kyllä kolahti niinkun ihan todella rupesin niistä pitämään ja se oli hyvin merkittävää aikaa kyllä, siinä tietysti tutustu, tuli uusia tuttuja ja ystäviä tuli ja sitten aina oli niitä, ainakin kerran vuodessa käytiin kiertueella jossain, jossain esiintymässä ja Ruotsissakin taisi olla kerran. Ja tuota sitten tuota siellä tuota körttikodin seuroissa käytiin ja siinä opiskelijatoiminnassa jonkin verran mukana. Ja sitten tässä Kajaanissa ollessa varsinaisesti niin aika / tiiviisti, tai on niinku vedetty mukkaan näihin seuroihin, pyydetty puhujaksi tai olen aika paljon mukana seurahommassa.”

TT: ”että se että juuri rupes tuntuun että tää on se mun herätysliike?”

M3: ”No joo, kyllä näin voisi sanoa, että se tuntu niinkun jotenkin hyvin läheiseltä ja semmoselta elämäkatsomukselta tai -ajattelulta, joka se tuntu parhaiten sopivan mulle, että en mä nyt voi sanoa että olisin kokenut jonkun, jottain semmosta herätystä tai jotakin semmosta voi makasta kokemusta, mutta kyllä siinä musta kasvamista on se elämä ollu koko ajan ja en mä oo koskaan ollu herättäjäyhdistyksen jäsen, että en oo muistanu maksaa jäsenmaksua, mutta kyllä jos kysyttässiin että onko mulla joku herätysliike tuota läheisin, niin kyllä se tämä herännäisyys kieltämättä on. Ja nyt näitä herättäjäjuhlia valmistellessa niin tämä käsitys on kyllä vahvistunu ihan yhä enemmän.” (M3, 82-83.)

Kuitenkin:

”Kyllä se on lähinnä ollu semmosta kipuilua, kasvamista ja ettimistä. Kyselemistä ihan pitkän matkaa.” (N4, 56.)

6.2 Siionin virren yhteisöllinen merkitys

6.2.1 Kajaanin ja Sotkamon heränneitten seuratoiminta

6.2.1.1 Seuratoiminta ennen

Haastateltavistani N1, N2 ja M1 edustivat vanhempaa ikäpolvea kuin muut. N1 sanoi erityisesti Sotkamossa olleen vilkasta seuratoimintaa ennen hänen syntymäänsä 20-luvulla.

TT: ”Onko nämä/onko näitä seuroja ollu näin paljon silloin kun sinä olet ollut nuori?”

N1: ”Ne on ollunna jo aekasemmin.”

TT: ”Siis joskun ennen kuin oletta syntynyt?”

N1: ”Niin.” (N1, 11.)

Erityisesti Juurikkalahden kylällä Sotkamosta Joensuuun oli ollut paljon seurataloja. Lisäksi haastateltavani mainitsivat herännäispappien merkityksen kunkin ajan seuratoiminnalle.

N1: ” Ja on niitä ollunna minunkin aikaan, niinkun täällä Teerikylällä ja tuollahin. On niitä ollunna. Eh. Niin ja nehän on ollut papit sitten /” (N1, 12.)

TT: "No muistatteko että, onko jääny mieleen noita saarnamiehiä, joitten aikaan on ollu erityisen vilkasta?"

N2: "On ollu ja sehän oli sitten se Aku Rätty, joka kävi sillon kansa kun oli veljesä [Jafet Rätty pappina] täällä, hänhän kävi usseesti kansa ja tuo Vilho Suutala. Oli täällä pappina. Niin sillon oli kyllä vilkasta seuratoiminta yllesä ja se oli hirveen pidetty pappi kun se tuota oli vielä hyväkuntonen ja nuori ja hänen vaimonsa sitten kun oli terveydenhoitaja ja / silloin oli oikein mukavvoo aikoo." (N1, 37.)

Lapsuutensa seurojen kulkua kuvaa M2 seuraavanlaisesti:

"No kyllä mulla on, mä en tiä että onkohan tämä nyt vääristyny muistikuva mutta kun mulla on jostain syystä semmonen mielikuva että mä en olisi ollut hirveen kärsimätön niinkun kuvittelisin että lapsi on, oisko se ehkä johtunut siitä että kun paljon veisattiin ja mä lapsena kin jo tykkäsin laulaa kovasti että imin sieltä sillätavalla musikaalista vaikutetta ja sitten se että kun herännäisseuroissa mun kokemuksen mukaan muutamia ikäviä poikkeuksia lukuunottamatta niin niin ei pidetä pitkiä puheita, ainakin entisaikoin oli silleen että oli paljon puhujia, mutta niin ne puhuivat lyhkäsesti. ... Ennenhän se oli sellanen tapa että se tavallaan niinkö, ensimmäinen puhuja joka lähti jostain aiheesta, niin se jatku sitten ja sitä johdateltiin sitä aihetta. Ja mun mielestä oli paljon sellasia puhujia ennen, joille ei ollu itsetarkoitus se että puhuuko että onko niinko äänessä, vaan sano sen mitä oli sanottavaa ja jos ei oo paljoo sanottavaa niin lakkaa sitten sanomasta ja se on sillä selvä. Se ei ollu mikään semmonen suoritus." (M2, 76.)

Seuroissa tapahtuvaan virren valintaan on tullut muutoksia haastateltavieni mukaan. Ennen veisuuseen on liittynyt spontaanisuutta, virsi on saanut vaikutteita puheesta ja puheen luomassa tunnelmassa on joku seuravieraista voinut aloittaa virren oman mielialansa mukaan. Muut ovat sitten yhtyneet siihen. Virren numeroakaan ei ole tarvinnut sanoa vanhan Siionin virsikirjan aikana. Tosin joskus seuroissa on alkanut jopa kaksi virttä yhtäaikaan, joista toinen ikäänkuin "voitti" toisen. Spontaani seurapuhekin sai sitten tulta veisatusta virrestä, jolloin vaikutus oli molemminpuolinen; virresta puheeseen ja puheesta virreen.

"Kun nehän virret veisattiin silläkeinon nii jotta sai alotte kuka halusi. Puhuja puhu ja sitte virsi lähti sieltä seuraväen keskeltä ja se niinku sopivan virren sittä niinku siihen puheeseen valitsi ja sehän alako veisata sitte ja vasta ne yhty ne toiset siihen." (N1, 13.)

"No joku saa sannoo virren, nykysinhän ne sannoo, ennenhän ne ei sanonu virsiä kun se oli niin tuttu se vanaha Siijoni Virsikirja, van sitte kun se uusi käännettiin niin nyt se sanottaan se virsi, sen saa sannoo kuka haluvvaa. Ja sitte alottaa, kuka haluvvaa alottaa." (N1, 37-38.)

"Niin, kuka tahhaan [alotti]. Van jos oli itellä jottain semmosta mielen piällä, niin se ei tarvinnu siihenkään puhheeseenkaan vaekuttaa, se voi se puhe, sittä voi ne puhheet voi siitä sitten kääntyä ihan toiselle / suunnalle. Niin siitä virrestä se tuli niinku se virren alottajan ahistus siinä esille ja sitte ne puhheet kääntykin siihen. Ja toisinaan saatto olla nii jotta kaksiin virttä alako yhtäaekoo van se toenen voetti sitten. Ne osattiin ne virret ja sitten kaikki tiesi ne virsiin numerot sitten ja sitä sitten joku alotti niin sitä siihen yhyttiin." (N1, 13-14).

”Joo kuka tahansa, kyllä. Sitä mä en sitten, en sitten tiää että oliko se kuitenkin sitten aina vakiintunut se alottajaporukka, mutta että lapselle tuli sellanen vaikutelma että sen alotti kuka tahansa, sitten tuota. (M2, 71.)

Merkityksellinen Kainuun herännäisyydelle on ollut Kainuun opisto. Kainuun opiston johtajat ovat olleet yleensä aktiivisia saarnaniehiä ja opistoon värvääjiä. M1 puhui kauniisti Kainuun opiston merkityksestä nuorille ja siitä miten opiston johtajat olivat pyytäneet paikkakuntien nuoria opiskelemaan. Sotkamon ja Paltamon nuoret ovat olleet aktiivisimpia menemään opiskelemaan Kainuun opistoon.

”On ollu kausia ettei oo niin ollu, ja se on sitten hyvin paljon kiinni opiston johtajista ja opettajakunnasta että miten suhtautuvat ympäristöön. Meillä se on Kainuussa ollu onni siitä kun meillä on ollu niin hyvät johtajat opistossa, jotta ne on rakentanneet yhteyksiä tänne pitäjiiin, ympäristöpitäjiiin ja pitänneet yhteyttä ja meillon ollu. Meillä oli tämä Jahvet Rätty, joka oli erityisen aktiivinen nuorten värväyksessä Jahvet Rätty pappina / Hän näin seuratilaisuuksissa ja missä tapasi nuoria, niin meni viereen istumaan ja alako puhua että etkö sinä lahtisi opistoon, jos hän oli siinä ijässä ja tuota sillä tavalla ihan lempeellä äänellä puhuessaan sai uusia ja uusia oppilaita sinne, ja, se oli juuri sitä kautta kun siellä opistossa oli sotkamolaisia oppilaita eniten kuin mistään muualta pitäjistä. / Ja opiston työlle se oli erinomaisen hyvä. Ja kyllä sitten Jukka Malmivaaran aikana ja Maunumaan aikaan olivat erikoisen aktiivisia liikkumaan pitäjillä. Sitä vain ihmeteltiin että miten se mies jaksaa niin paljo liikkua ja se työpäivänkin jälälkeenkin saatto tuonne ajjaa kurrauttaa seurroihin ja olla seurroissa mukana ja / ” (M1, 35.)

6.2.1.2 Seuratoiminta nykyään

Sotkamon nykyinen seuratoiminta on suhteellisen vilkasta. Siionin virsiseuroja on lähes joka viikko kodeissa ja seuroihintulokynnyksen madaltamiseksi silloin tällöin seurakunnan tiloissa. Juurikkalahden kylällä on toiminut yli viidenkymmenen vuoden ajan herättäjäyhdistyksen työseura, jonka tuotto menee yhteisvastuulle, lähetystyölle ja diakoniale. Erityisiä nuorten seuroja ei ole. N3:sen mielestä nuoret eivät tiedä herännäisyydestä paljoakaan.

”No on! Sotkamossa on paljon seuratoimintaa, täällä Juurikkalahessa täällä pijettään paljo kotiseuroja ja meillä on yli viiskytä vuotta on semmonen työseura toiminu. Se oli ensin niinko diakoniatyölle, jotta talosta taloon aina kahen viikon välein on pietty, van sitten se muutettiin siten että jouluun asti on lähetykselle ja sitte on kevätpuoleen yhteisvastuulle ja se tulloo / sitten siitä tulloo diakoniale.” (N2, 37.)

”No niitähän on, on totaniinniin / onko niitä ihan viikoittain talvella. Joka torstai tai joka toinen torstai. Mä en oo ihan varma onko ne joka toinen vai joka viikko. Mutta että kyllä niitä on. Nyt oli viime talvena tämmönen uus juttu että, että yleensä ne on pidetty että joku on ottanu ne itelleen piittäväksi kotona, mutta viime talvena oli tämmönen uus juttu että niitä piettiin ihan siis seurakuntatalolla. Mä en ole käyny siellä kertaakaan. Mutta mun mielestä siinä mielessä että kuitenkin joillekin voi olla kova paine ottaa kontolleen jotkut seurat. Pi-

tää sitten kuitenkin järjestää kaikki kahvit, siivota ja tehdä, siinä on omia näitä käytännön juttuja niin. Ehkä sitten saattaa olla monille helpompaa kun tietää ettei tarte ite järjestää, vaan voi vaan mennä sinne ja.” (N3, 45.)

”Noh täällä Sotkamossa aina sillon tällön, joskus. Kun jonkun luona on, joskus käyn, meillä itelläkin on joskus. Yleensä aina joka vuosi meillä on yhet seurat. Nuorille ei oo. Pitäs kait vaan järjestää, mutta /vaan mä luulen että en tiä. Mä luulen että moni nuori tietää tosi vähän herännäisyydestä. Vähän semmonen tunne.” (N3, 44.)

Kajaanin seuratoiminta on samankaltaista; kerran kuussa kirkossa ja muuten joka toinen viikko kotiseuroja. Kirkossa järjestettävät Siionin virsiseurat radioidaan radio Kajauksen kautta Kainuun alueella kuultaviksi. Radiointi tuo seuratilanteeseen urkusäestyksen ja tiettyä jännitystä.

M3: ”Niitä on / joka toinen viikko taitaa olla, ainakin nyttien viime aikoina, en tiä miten täks talveks on suunniteltu. Että niitä on kerran kuukaudessa kirkossa ja sitten siinä väliillä pyritään pitämään kotiseuroja. Eli tota joka toinen viikko. Saattaapa olla jopa viikottainkin, mutta se vähän riippuu että mitenkä saa tota tuo meidän suntio, on se joka niitä organisoit näitä että riittääkö semmosia koteja joihin pyydetään seuroja. Mutta useita kertoja kuukaudessa kyllä on.”

TT: ”Minkä verran on yleensä seuroissa kävijöitä?”

M3: ”No semmonen kolmisenkymmentä henkeä saattaa olla semmonen keskimääräinen. Kirkossa on yleensä enemmänkin, toistasattaa henkeä. Että kirkkoon on ehkä vieläkin helpompi tulla kun, sillätavalla kun jos on ihan vieras paikka, joku koti, niin sitä jos ei ketään tunne niin on se aika vaikea tulla siihen. Se on niinku semmonen neutraali paikka tuo kirkko, sinne voi vaikka ihan salaa tulla vaikka. Mmm. Taikka siis jos ajattelee niinku / sitä että on seurapuhujana, niin paljon mieluummin kyllä kotiseuroihin menen, siis jotenkin se tunnelma on lepposampi ja helpompi, siis kirkossa kun seurapuhetta. Sinne kun nousee saarnastuoliin tai puhujanpaikalle, niin on niinku siinä yleisön edessä. Se on paljon jännittävämpi ja semmonen tilanne että se täytyy kyllä, täytyy se aika pitkälle valmistella, vaikka en mä nyt yleensä koskaan seurapuhetta kirjoitakaan, mutta tuota / paljon mieluummin kotiseuroissa kyllä olen puhumassa kun kirkossa.” (M3, 84.)

Virrenvalinta ja -aloitus on muuttunut siten, että veisattavan virren numero sanotaan etukäteen ja jopa joskus ennen puhetta. Aloittajien määrä taitaa olla suhteellisen vakiintunut ja jossain määrin haastateltavani kokivat aloittajien määrän vähyyden huonoksi asiaksi. Luulen osasyynä aloitusarkuuteen olevan vanhuuden ja sukupuolen. Miespuoliset informanttini aloittivat mielellään virren, samoin nuorin naispuolinen N3. N4 koki olevansa taidoiltaan julkisuuteen heikko veisaaja ja N1 ja N2 sanoivat aloittavansa joskus. Miesinformanttini olivatkin ehkä keskimääräistä musikaalisempia ja luulen siitä selittyvän aloitusrohkeuden. Myöhemmin huomasin etten ollut kysynyt seurapuhujista paljoakaan. M2 mainitsi minulle, että ainakaan entisaikoina 50- ja 60-luvulla seurapuhujina ei ollut naisia. Maallikkosaaranaajat ovat oman kokemukseni mukaan useammin miehiä ja seuroissa puhuvat naiset taas teologeja tai kirkon toimessa

Niillä on tietty tota niin niin kaipaus ihmisi!lle semmosiin, ihan samalla tavalla kun myö esim. herättäjäjuhlilla koettiin hirmu ikävänä puolena että Kajaanissa ei ollut kotimajotusta. Koska sehän niin liittyy herännäisyyteen semmonen vieraittenkin ihmisten kottiintulo ja seuraperinne, että liittyen varmasti siihen, tähän kotiseuraperinteeseen sekkiin että se koettiin niin hankalana ettei ollu kotimajoituksia." (N4, 62.)

"Kyllä siellä on ne yhet [virret] jotka toistuu. Mulle tietysti siellä on enemmänkin niinku selasia tuntemattomia, että en tiiä sitten miten tämä vanhempi väki, jotka on paljo enempi kulkenu seuroissa, semmonen oekkein vakioväki, jotka kulkee aina seuroissa että mitä mieltä ne on, että onko siellä / Mutta kyllä siellä on ne yhet ja samat, niinku esim. riparillakin opetetaan ensin ne, tai veisataan niitä yksii ja samoja, jotka tullee sitten tutuksi. Ja ne on siis tutuja, niitä lauletaan siis sitten ihan muuallakin sitten seuroissa niitä." (N3, 47.)

"Ei, kyllä mä siis kaikki [virret] tunnistan, onhan ne luonteeltaan semmosia että mä tunnistan / mielestäni. Mutta tota, mutta mutta, kyllä se varmaan niin on että siellä niinko ne tietyt toistuu. ... Että voihan se olla niinkin että paikkakunnasta vähän riippuu, siellä on omat jutusa. Mutta että se, en muista oliko se tuolla [seuroissa] siten että mä ehotin loppuvirreksi "Soi virteni kiitosta Herran", niin se on sellanen mun mielestä joka on seuroissa voi kyllä sanoa että se veisataan ja joskus jos oikein muistan niin se oli vähän niinkun semmonen traditio että se oli niinku päätös." (M3, 73.)

6.2.2 Herännäisyyden tunnuspiirteistä

Herännäisyydelle on hyvin ominasta synnintunto. Ihmiskuva on alhainen; ihmisen pienuus, nöyryys, kilvoittelu ja syntisyys ovat esillä vahvasti. Jokapäiväinen parannuksenteko on oleellista.

M1: "Tässä on määritelmä tuolta tietosanakirjasta, minä tuolta otin, "Herännäisyys perustuu Kristuksen sovitustyöhön perustuvaan persoonallisesti omaksuttuun uskonelämään." Että se kilvottelu on hyvin keskeinen herännäisyydessä ja, ja jokapäiväistä parannuksentekemistä. Se on nimenomman sitä. Ja siihen liittyy läheisesti tämä synnintunto ja niistä synneistä se parannus on sitten koetettava tehdä."

TT: "Että niin että semmoisista pienistä synneistäkin saattaa olla. Se on jotenkin todella perinpohjanenkin se joskus se kilvottelu."

M1: "Kyllä se on sitä. Vanhassa testamentissa on / onko se kuningasten kirjassa vai missä siellä puhutaan että, " Pankaa pois, tappakaa pienet ketutkin. Tarkoittaa sitä että tuota pitäisi sieltä omasta sisimmästä kaivaa ne pienetkin synnit. Viattomalta näyttävät synnit ja rikkomukset nin, siellä vanhassa testamentissa käytetään että tappakaa pienet ketut. Että jos ne ketut pääsee valloilleen, niin ne tuhovvaa sitten koko elämän ja se on synnillä on samat vaikutukset, että jos niille antaa periksi niin tuota se vie sitten tuhon tielle ja sen takia se on tärkeellä sijalla herännäisyydessä ollu se vaatimus parannuksenteosta, jossa ne pienetkin asiat selvitetään." (M1, 28-29.)

"Joo. Kyllä minusta ja nimenomman niinku se että omaa minää ei korosteta ja paremminkin lähestyttään Jumalaa ikävöiden ja armoa anoen. Sillätavalla syntisenä että tuota niin niin, eipä siellä paljon hallelujaa niinkun huudella. Kyllä se minusta kuvastaa sitä herätysliikettä jotenkin. Niin, sen ihmisen pienuus ja se armon ikävöiminen, kaipaus, toivo ja ja" (N4, 61.)

Siionin virsissä kiteytyy koko herännäisyyden uskonnäkemyks. "Matalakirkollisuus", oman huonouden ja nöyryyden tunteminen, evankeliumi masentuneille ja ahdistuneille ihmisille, Jumalan armoon perustuva parannusnäkemys ja kuitenkin riemu ja ilo kaiken ahdistuksen takaa mainittiin herännäisyyden tunnusmerkeiksi.

M1: "Niin, niin kai se on koettu, koettu sillätavalla että sitä jos joku erehtyy puhumaan laulamista; "Lauletaan nyt se jase virsi", siitä huomautettiin että, Siijoninvirsiä ei lauleta vaan veisataan. Ehkä se sana laulaminen, niin / jotenkin kuvastaa enemmän sitten tätä maallista musiikkia ja siihen liittyvää hoilaamista että siihen ei Siijoninvirsiällä ole varaa. Siijonin virsi on avunpyytämistä ja onhan sillä kiittämisen aiheita, kiitosvirsiäkin. Ja kyllä siellä, minä muistan joskus jonkun ystävämiehen kanssa oli juttua näistä, keskusteltiin tästä kilvotuksesta niin tuota ja oli puhetta myöskin siitä että körttiläiset ovat niin synkkäilmeisiä, vakavilmeisiä, että niitten kasvoilta ei ilo näy. Niin se mies sanoi minusta niin sattuvasti että, " Niin, van se on siellä kuitenkin!". Se on siellä kuitenkin siellä se ilo sisikunnassa vaikka se ei ulospäin niinkään näy. Ehkä se on / Piispa Kares puhuu matalakirkollisuudesta puhuessaan herännäisyydestä, niin tuota jotenkin sillä on semmonen alatien kulkijan rooli, että se ei rehvaskele uskonkokemuksilla eikä uskonvoitoilla. Se on aina anomassa avuttomana ja kerjäläisenä ja tuota / kun joissakin hengellisissä liikkeissä on sitäkin taipumusta että / siellä kysellään "ootko sinä uudestisyntynyt, ootko sinä uskossa?", kaikkee tämmöstä joka on herännäisyydelle vierasta, että siellä ei kysytä miten pitkällä sinä olet herännäisyydessä uskontiellä /"

M1:n vaimo tulee hakemaan keittiöstä sokeria ja sanoo: "Kun ei olla pitkällä".

M1: "/ ja se tuota, se kai siinä sitten on, ettei se ilme ole niin iloinen kuin jollakin semmosella joka luulee olevansa, joka reippaasti mennä hiipotteloo uskontiellä (Naurua). Körttiläisyydessä tunnetaan aina se oma huonous ja ja oma synnintunto on jokapäiväistä sillätavalla. Se on murhe sentakia, vaikka siihen, siihen kyllä se sisimmässä se ilo on ja se tunnetaan sielä sisimmässä, mutta sillä ei kerskata. Apostoli Paavali puhuu tästä, kun ilosta on puhetta, / Paavaliakin sanoo että; "Minä kerskaan enemmän, huonoudesta" / vai mitä sanaa hän käyttää / että hänkään ei uskaltanut kerskata vaikka niin esimerkkimiehenä niinku sitä luterilaisessa kirkossa käytetäänkin Paavalia ja hänen julistustaan. Kyllä ne Siijonin virret ovat ihan täyttä evankeliumia masentuneille ja ahdistuneille ihmisille. Monta kertaa, ihan kun vanhastaan herännäisyydessä on ollut tapana näin kun ystävien luona vierailaan niin ei erota ilman etteikö virttä veisata. Se on kuulunu, kuulu nu kautta sukupolvien sillä tavalla elävään elämään että se virsi aina veisataan ja mikäli mahdollista usiampikin siinä sitten. Silläkeinin tuskaansa puretaan ja avusta kiitetään. Enimmäkseenhän se on kuin iltavirren kohalla, se on kiitosmieli kun tuota on taas yksi päivä takanapäin ja armoa on riittänyt." (M1, 30-31.)

Toisaalta tunnusmerkkejä oli hankala pukea sanoiksi. Ehkä tunnusmerkit esiintyvät tilannekohtaisesti erilaisina? Pienen ihmisen nöyryys ja armon anonta. N3 kuvaili onnellisesti herännäisyyden pelastusajatusta ja näytti todella tarkoittavan sanomaansa. Pelastusajatusta toisaalta eroaa perinteisestä ahdistuksen mielikuvas- ta. N3 kuvasi ahdistusta "ikävästä Jumalan puoleen", joka taas voidaan ajatella lievempänä tunteena kuin synkkä ahdistus.

"Koska niissä Siijonin virsissä on kuitenkin se herännäisyyden ydin siellä, kyllä mun mielestä." (N3, 48.)

”Mutta en usko, koska ne on kuitenkin, tai oon kuullu, että joku jotku, jonkun eri herätysliikkeen edustajat olisi sanonu että Siionin virret olis niin synkkiä ja niin kauheita ja eihän niitä voi, miten niitä nyt voi veisata, nehän on ihan hirveitä, että ne sanat on aivan kauheita. Että tuota niin, en tiää, en usko kun se kuitenkin se herännäisyys on niin erilaista kun esim. viidesläisyys tai lestadiolaisuus tai evankelisuus, mä luulen että nämä pelastuskäsitykset on vähän erilaisia. / Että, että, lestadiolaisuudessa pitää olla se oikia parannus ja viidesläisydessä sitte tota tekojen kautta enemmän. Herännäisydessä sitten niinku armon kautta, silleen niinku, tai että, kai armosta niissä muissakin herätysliikkeissä, mutta sillätavalla että / herännäisydessä ei tartte korosttaa sitä mitä on ite tehny, koska ite ei voi tehdä mittään. Ja se on musta niin ihanaa. (Naurahdus.) Ku ei tartte tehdä kun ei voi tehdä mittään.” (N3, 50.)

”Liittyy. Kyllä. Se on sellasta, mä sanosin että körttiläinen ahistus on sellasta, just sitä, se on just sitä ikävää sinne Jumalan puoleen, se on just sitä mitä niissä Siioninvirsissä on. Mutta että siellä sen ahistuksen takana, tai siellä on se lohtu, se armo just, mut että sitä se on, ahistusta / koko körttiläisyys. Kyllä on, että se ei oo, ettei se sittenjää siihen ahistukseen vaan se on kuitenkin siellä takana on se riemu.” (N3, 53.)

Vaikka ahdistuksesta ja synkkämielisyydestä puhutaan, kokivat kaikki haastateltavani herännäisyyden loppujen lopuksi kaikkein avarakatseisimpana herätysliikkeenä. M3 mainitsi näkökannan, jonka mukaan ehkä maailma ja herännäisyys oli Siionin virsien syntyaikoina elämänkielteen, mutta liike on muuttunut noista ajoista. M2, joka ei kokenut enää kuuluvansa liikkeeseen mainitsi silti herännäisyyden avarakatseiseksi liikkeeksi!

”Joo, tai niinko minä oon joskus kokenut. Joskus silloin hyvinä aikoina. Ja onhan körttiläisyydelle tietysti tunnusomaista se että vaikka tämä on paradoksaalinen juttu että vaikka mä en tykkää tommosista suurista kansanjoukoista, siinä on aina se, tulee mieleen kaikki ne maailmanhistorian hirveydet, miten ihmisiä / tämmösiä ristiriitaisia sen takia että toisaalta mä nään siinä sen hyvin hienona körttiläisyydessä sen että se on hyvin avara, että siellä ei sillälailla luokitella. ... Mikä on semmonen jänskä juttu kun mä oon joskus ottanu aikalailla kaljaa ja sitten tota aivan yllättävissä porukoissa niin niin kaivetaan virsikirjat esiin ja siellä ruetaan veisaamaan ja siellä siis veisataan todella siis sydämen pohjasta ja kyllyydestä, se ei oo siis pelkkää humalaisen hoilottamista, vaan se on ihan aitoa seurameininkiä.” (M2,77.)

”Minun mielestä körttiläisyys on se kaikkein helpoin herätysliike mihin mennä jos ei mihinkään kuulu. Niin mihin mennä kattomaan tai tunnustelemaan, ettimään, että sinne niinku aina mahtuu. Niin, nimenommaan rajat ei oo tiukat.” (N4, 60.)

”En mä koe sitä jotenkin niin, enemmänkin minä koen semmosena vapauttavana ja lohduttavana, lohduttavana tämän herätysliikkeen painopisteet ja ehkä se johtuu juurista, että on kuitenkin vanhoillislestadiolaisuudessa kasvanu ja sen minä koen ahdistavana. [Naurua.]” (N4, 63.)

”Täytyy myös myöntää se että en millään muotoa tunne koko Siionin virsikirjaa, on tutuissakin virsissä semmosia tekstejä, jotka ei minun mielestä ole hyviä tai mä en oo samaa mieltä. Minusta niinku saattaa olla semmosta hyvin maailmankielteistä ja elämänkielteistä tekstiä, joka minusta ei tunnu niinku hyvältä. Ja ehkä se niinku herännäisyys, körttiläisyys, varsinkin sen vanhemman Siionin virren aikoihin, niin sehän on ollu hyvin juuri sellasta eli elä-

mänkielteistä ja mutta oon kyllä kokenu että tänä päivänä herännäisyys on kyllä hyvin tämmönen avara, avara liike.” (M3, 94-95.)

6.2.3 Herättäjätjuhlat

Kaikki haastateltavani liittyivät vuotuisiin herättäjätjuhliin. N1, N2 ja M1 ovat käyneet säännöllisesti herättäjätjuhliilla vuosikymmenten ajan. N1 ja N2 ovat eläneet maatilalla ja ovat joutuneet melkoisiin järjestelyihin eläinten kanssa vuotuisen herättäjätjuhla-reissunsa ajaksi. M2 on käynyt lapsuudessaan ja nuoruudessaan herättäjätjuhliilla. N3 on säännöllinen herättäjätjuhliilla kävijä nuoruudestaan huolimatta ja hänen ensimmäinen veisuukokemuksensakin liittyi herättäjätjuhliin. N4 käy herättäjätjuhliilla jopa pienten lastensa kanssa ja M3 on ollut jopa järjestämässä päävastuullisena juhlia. N1 ja M1 puhuivat kauan Sotkamon herättäjätjuhlista ja niihin liittyneistä mittavista operaatioista. Kuvaukset herättäjätjuhlien merkityksestä ovat seuraavanlaisia:

N1: ”Yhen kerran jäättiin, Laukaassa kun oli, niin silloin jäättiin poesa ja koko kesän harmitti.”

TT: ”Onko siitä tullu sitten niin semmonen tärkeä tapahtuma? Tae se on?”

N1: ”No on se niin tärkeä tapahtuma jotta se kesä ei tunnu kesällekkään jos ei piäse.” (N1, 17.)

TT: ”Millä sotkamolaiset yleensä käyvät herättäjätjuhliilla?”

N1: ”Linja-autolla tai jotkut männöt omilla autoillaan. Meillä kun oli lapset pieniä, niin mäntiin taksilla! (Naurua) Se kun oli tuttu taksimies, niin otti vuan ne kilometrirahat eikä niitä oottorahoja ollenkaan. Se oli ihan sama kun meitä oli iso saki niin, vauva oli vielä niin pieni että se nukku siellä takalasiilla. Ja sitte ne ihmettelivät tiällä tänäkyläläiset jotta pittää heijänkin kerran käyvä siellä kun siinä nyt jottain on kun ne joka kesä männö. Ja sitten oli vielä kun ei saanu lehmänlypsäjee ja eikä kotimiehiä. Joka vuosi piti eri talosta saaha ne. Sitte oli kerran sanonu että saat ens kerran ottaa lehmät matkaasi. (Naurua)” (N1, 17-18.)

”No kuten äsken oli puhetta vuonna 1959 vuonna minä olin Kuopion herättäjätjuhliilla ensimmäisen kerran Väinölänniemessä. Ja siitä lähtien on joka vuosi käyty, on siinä nyt joku kesä jääny valliin ettei oo tuota tullu, mutta kymmeniä kertoja sen jälkehen. ” (M1, 36.)

N2: ”...van sitten kun olin Mieslahessa siellä Antilan opissa niin siitä lähtiin minä oon / -37 oon ensimmäisen kerran ollu herättäjätjuhliilla Raudaskylässä.”

TT: ”No oottako käynet sen jälkehen?”

N2: ”No oon! Nyttien oon käyny kun piäsen, kun nuo lapset oli pieniä ja silloin ei niin piässynnä van sitten kun minä / tuli pojallekin vaimo tänne. Nyt on yli kokomekytä vuotta siitä aikoo. Niin sittenhän minä oon piässy lähtemmään. Ja nythän minä olen kyllä käynyt.” (N2, 37.)

”Nilsian herättäjätjuhliilla vuonna -84. Ukin kainalossa veisasin Ukko-Paavon virttä. Ja tota niin niin, silloin oon tai muistan että silloin oon ekan kerran veisannu. ” (N3, 44.)

” ... ennenhän se oli siis ihan semmonen kesän kohokohta, tai yks kohokohta. Että että, ja sa-

malla tavalla en sillälailailla oo täälläkään ollessa enään niin välttämättä käynynnä siijonivirsiseuroissa, vaikka olisi ollut aikaahin ja mahdollisuus siihen.” (M2, 68.)

” Että niin lapsena siis just niinkö, mulla on niinku semmonen mielikuva, ei välttämättä joka kesä näin ollu, mutta on niinko semmonen mielikuva että sitä käyttiin niinkö joka kesä esmes herättäjäjuhlilla, että se kuulu aika automaattisesti kesäohjelmaan.” (M3, 68.)

”-ei oo seuraperinnettä ei oo silleen mejän perheellä että olisi kotiseuroissa käyty, että lähinnä se on se että ollaan lasten kanssa ihan vauvasta asti käytynä kaikki herättäjäjuhlilla telttamajoituksessa ja niitä ei niinku jätetä välliin. [Naurua]” (N4, 58.)

”No kerran menin rippikoululaisten kanssa. Tavallisesti olen ite siihen aikaan lomalla, mutta silloin en ollu. Muuten oon menny itekseni tai perheen kanssa. Kerran oon ollu nuorten kanssa. Kyllä ne niinkun tykkäs siitä. Ja ite rippikouluaijana, ei vaan isosena ollessani, päässy mukkaan. Se oli itellekin semmonen elämyksellinen juttu.” (N4, 60.)

Herättäjäjuhlakeskustelut olivat jokaisen haastateltavan kanssa värikkäitä. aihe oli mielenkiintoinen ja varsin aiheellinen, sillä 1998 Kajaanissa järjestettiin herättäjäjuhlat ja enin osa haastatteluista tehtiin kesällä, jolloin herättäjäjuhlat olivat vielä tuoreessa muistissa.

6.2.4 Siionin virsien muista veisuutilanteista

Siionin virsiä käytetään Sotkamossa jonkin verran muissakin tilaisuuksissa kuin Siionin virsiseuroissa. Kirkollisissa tilaisuuksissa käytetään pääsääntöisesti tavallista virsikirjaa. Kastajaisissa, muistotilaisuuksissa, rippikoulussa ja joskus järjestettävissä perinnejumalanpalveluksissa saatetaan veisata. Herännäispapit käyttävät mieluummin Siionin virsikirjaa kuin muut. N1:sen mies oli pitänyt pyhäkoulua, jossa oli veisattu Siionin virsiä.

”Ei, ne on sitten silläkeinon että ne on ihan kirkolliset, jotta ihan virsikirjoo siinä veisataan. Eihän mejänkkään lapsia kun on kastettu, niin virsikirjastahan siellä on silloin veisattuna. Että nehän on ihan semmoset kirkolliset toimitukset, nehän on sitten virsikirjasta. Haotajaisetkin on, ku ollaan siunauskappelissa niin, van kun on muistotilaisuus, ... niin sitten sitten veisattiin Siionin virsiä.” (N1, 23.)

”No se tietysti riippuu papista, jotta minkäläinen pappi on. Jotta joskus tuossa talavena oli semmonen että, ihan kirkossa oli oekkeen, veisattiin Siioninvirsie ja sitten tuota kirkkohera puhu tuosta herännäisyyvestä ja silläkeinon, van ei sitä muuten. Van silloin kun minun mieheni piti pyhäkoulua, niin se opetti siellä niille pyhäkoululaisille Siioninvirsiä ja ihan sitä vasten kun se lastenjuhla tulloo siellä. Oesivoenu laolloo mitä laulue hyvään, van se opetti Siioninvirsie ja ne kun niin komiasti laolovat sitte, siellä ne esittivät sitte. Tuossa koululla oli paljon pyhäkoululaisie. (N1, 26.)

”Niinkun nuoruudesta mä muistan tuota niin niin, et niinko erityisesti rippikouluaijana puhutteli kun isoset laulo siioninvirren sävelellä ”Maat metsät hiljenneinä” iltalauluksi, olin juuri menossa nukkuun, niin ne oli niinko hirmu merkittäviä hetkiä. ” (N4, 63.)

Sotkamossa on ollut joskus jopa Siionin virsikuoro.

”Piettiinhan sitä yhteen aikaan kuoroohin, opettaja Lempi Meriläinen, joka johti sitä kuoroo ja siijoninvirsikuoroo piettiin. Siitä ei oo hirveen monta vuotta kun se sitten heitettiin pois. Vanahojahan ne olivat jo ihmisetkin ja vanahaksi mäni johtaja ja kuolikinhan tuo sitten niin. Oli se siijoninvirsikuoro joku kymmenen vuotta / liekö vielä kymmentä vuotta kun se sitten heitettiin, ihmiset niin vanahaksi mäni että ne ennee jaksanna kulukkee.” (N2, 41.)

Lapsiperheessäkin on totuteltu veisaamiseen leikkien lomassa.

”Ei olla mitenkään aktiivisesti opetettu, mutta ne naurettiin tuossa just yks päivä, kun niillä on omat siioninvirsikirjat kyllä jo kaikilla, että niille on aina sitä mukkaa ostettu aina herrättäjäjuhlista kun ne on ensimmäisen kertaa ollu mukana, niin silloin aina ostettu, niin tuota ne on nyt ruvennu aina tuossa mejän etteisessä nousoot pöyvälle ja tuota ottaavat siioninvirret ja hölöpöttävät ihan. Ei ne niitä, välillä tulee jeesusta ja jumallaa ja ihan omiaan. Ehkä se alkua on.” (N4, 63-64.)

M1 kertoi huomanneensa Siionin virsien jäävän itämään lastensa sydämiin ilman suurempaa pakottamista.

”Minä olen sanonut kun tuota, kun ne muksut jotka silloin oli polovenkorkusia, niin ne on aika miehiä, niin kun tuolla maalimalla ja sitten kun tulovat käymmään kotiin ja meillä oli tuossa piano tuossa omakotitalossa ja monet heistä saattavat pianon äärelle kävellä ja alakkaa Siijoninvirttä soittaa, niin sanon että jotakinpa niille on kuitenkin niistä seuroista jääny. Jotta tämä on ollu sellanen rohkaseva. Rohkaseva piirre sitten ollutkin. Vaikka aina tuntuukin siltä että ei niille mikään mee perille. Niin sehän on ihan mukava, että jossain vaiheessa se siemen siellä sitten itää ja nousee pintaan.” (M1, 35.)

Synnintunto voi herätä myöhemminkin. N1 kertoi miehestä, joka oli muistanut virren kuolinvuoteellaan. Tarinan opetus oli siinä, että herännäisyyden rajoja ei pidetä korkealla. Nuoruuden muistot voivat pelastaa vanhana. Sieluun voi painautua muistikuvia ikuisiksi ajoiksi.

”Siellä ja siitä talosta on sittä vielä semmonen. Ku siinä talossa veisattiin virsiä ja / piettiin seuroja ja sitte yksi poika nii lähti hurjastelemaan mualiman teille ja se oli Tipakselle / kottiusi sitte lopussaan, se oli niin semmonen että se haetarilla kävi soettamassa kesken kirkon, jumalanpalveluksen kirkossa. Se se piti häätee sitten poesa sieltä. Niin sitte ku se tuli kuolemansaeraaksi nii sitte kuhtu Tuppuraesen [papin] sinne ja o se ihmetteli se pappi jotta mistä se osasi semmonen virren jotta ”Se tuhlaajapoika jo palaja poes”, se oli käskeny sen veisata. Niin se ihmetteli se pappi sitte sitä niin minä sanoin jotta no sehän on tuosta Pellonpiästä, sehän on kotiperintöö ja se siellä maaliman tuulissa se vaan ei hävinny. Kun hätä tuli niin sitte tuli se. Mmm . Jotta silläkeinonhan se se muistuu sitten mieleen kun hätä on.” (N1, 10-11.)

Kirkkomatkat ovat olleet entisaikaisessa Sotkamossa pitkät. Sotkamon Tipakselta oli kulkenut kirkkopolku, jolta oli joskus kuulunut jopa veisuuta. Tarinassa käy ilmi myös eräs Siionin virsien veisaajan taitolaji, vahva veisuuääni.

”Tipaksella kolomisenkymmentä kilometriä ja ennen maantietä kuluki sittä semmonen, näitä kangasselkosia ihan tuommonen käreitie sinne perukkaan asti. Kun se on ihan semmosta kangasmaisemaa, niin naapurit kerto niin että siellä kun Konsta käveli kirkkoon pyhäamuna, niin kangas raiku kun se veisasi Siijonin virsiä. Kun se oli hyvä veissaamaan, oli oli, kirkossahin, tuota, kyllä sen kuuli missä Konsta istuu, sillä oli se veissuuääni niin kova.” (M1, 33-34.)

M2:sen mielestä ’veisata’-verbistä tulee helposti hyvin kielteisiä merkityksiä, ja siksi hän käyttäisikin mieluummin Siionin virsistäkin puhuttaessa ”laulaa”-verbiä.

”Valitettavasti siinä on herkästi semmonen kielteinen sävy tullut ihmiselle joka on niinku tavallaan ulkopuolella tän homman niin, veisaaminen käsittää että se on jottain V-e-i-s-a-t-a, jotakin semmosta että aivan voi voi.” (M2, 74.)

6.2.5 Veisuuhierarkiat

Osa haastateltavista koki seurojen veisuutilanteen olevan rento ja suvaitseva. Kellä tahansa on heidän lielestään mahdollisuus aloittaa virsi omalla tavallaan. Osan mielestä virsien aloitus ja valinta on mennyt nykyään samojen ihmisten haltuun. Kuitenkin minulle jäi sellainen kuva, että haastateltavani eivät oikeasti ole ajatelleet paljoa veisaajien paremmuusasioita, sillä kaikki vaikuttivat olevan tyytyväisiä veisuuääneensä ja antoivat ymmärtää ettei veisuuäänellä niin suurta merkitystä ole. Pikemminkin merkittävä on veisuutarkoitus.

”No en mä usko. Kun veisaaminen on kuitenkin semmosta että eihän siellä ensinkään soolo-osuuksia ole kellään,.. että enmä usko. Ja mä luulen että nuissa seuroissa on kuitenkin se tietty porukka jotka siellä aina käy, jotta niin varmaan ja kun ne on niin tuttuja toisilleen, että ei niinku haittaakaan, että en mä niinku sillon kun viimeksi olin seuroissa niin edes kuullu omoo ääntä ollenkaan.” (N3, 50-51.)

”Tietysti riippuu ihmisestä. Toinen saattaa pelätä. Ei mua ainakaan pelota sillä tavalla. En tiiä, eihän kaikki uskalla muutenkaan paljo mittaakaan, tai että mieluummin istuu siellä takapenkissä tai etteisessä tai on hiljaa. Että tuota / mutta en mä, ei mun mielestä se ilmapiiri oo semmonen että rima ois korkkeella tai silleen.” (N3, 47.)

”No ei kaikki oo ollunna, minun miehenihän se osasi alottee ja sittenhän niitä oli, ketä heitä lie ollunna. / ” Ja sitten se ei kuulosta sitten siltä kun niin jos usseempi määreisi ja / niin se ei kuulosta sitten siltä. Sitä niinku kaipovvaa että olisi enempi niitä alottajia ja semmosia. Nyt se tahtoo männä niin yksin kässiin se /” (N1, 18.)

”Herännäisseuroissahan on vanhastaan perinteenä ollut se että siellä virren saa aloittaa kuka tahansa. Ja miten tahansa. Mutta tuota / nykysin on jääny pois se tapa, nyt kuitenniin, joku kuitenniin sanoo numeron ja sitte vaekka ite alottaakin. Jotta tuota, ennen se saatettiin alottaa sillakeinon että joku alotti vaan eikä sanonu numerroo, että siihen ne, pitivät luonnollisesti, kun Siioninvirsi kirja on niin tuttu että se on, löytyy heti ite kunniin kirjasta se virsi. No nyt ei ole tänä päivänä ehkä Siioninvirsikirja niin tuttu että tuota se numero sanottaan ja hyvä näin. On ollu siinähin arkuutta että eivät kaikki, nykysin uskalla liion alottaak-

kaan virttä, ne oottaa että joku laulutaitonen sen alottaa. Minusta Hengellisessä kuukausilehessä tuo Jaakko Elenius, nykyinen Kotimaan päätoimittaja kirjotti tästä virren seuraperinteestä ja että siihen kuulu tämä tämmönen virren aloittaminen. Sen voi tehdä kuka tahansa. Ja mutta sitten kerto siitä että tuota kun nykyisissä seuroissa tahtoo olla ettei sitä virren aloittajoo löydy, niin hän rohkasi virren alottajia sanomalla että "Ei sillä ole väliä miten sen alottaa, kunhan veisuuta muistuttavalla örinällä sen tekee." (Naurua) Nämä vaatimukset eivät ole kovin korkeella. Niin monelle se on aika arka asia. Jos ei lähe ihan tarkalla säveltasolla, sitä arkuus lyöpi." (M1, 33.)

Ainoa ujoutta veisuun aloittamisessa osoittava vastaus oli N1:sen maininta eräästä oudommasta virrestä. Ehkä haastateltava koki hankalaksi outojen virsien aloittamisen, koska nähtävästi seurojen repertuaari on aika toistuva.

"Nuorenanahan sitä on [tietyn virren] oppinu, ja on sitä veisattu vaikka nuo nyt sannoovat jotta etteivät hyö ossoo sitä veisata enkä minä ilikie tuolla ylleisessä paikassa alottoo." (N1, 15.)

Hauska oli huomata, ettei veisaaja tule edes ajatelleeksi muitten veisuuta. Seuratilanteessa kokemukseni mukaan veisuun poljento ja voima on sitä luokkaa ettei omaa ääntään tahdo edes kuulla.

"Jaa, tuo on taas sellanen kysymys että en ainakaan näin äkkiseltään ossaa vastata että ei, eipä oo oikeen mielikuvaa. Sanotaanpa että, kun yleensä kun mä oon seuroissa, niin mähän ylimpänä kukkona siellä laulan ja kai mä sitten ajattelen vähän ommaakin lauluani, että tuota. Joskus ihan huvikseni, töksäyttelen." (M3, 78.)

"Joo. On sillä tavalla, että ei siinä ei, sillä ei kyllä ole mitään tekemistä "äänemuodostuksen" kanssa sillä veisaamisella, että, että sitä vaan lauletaan, siis veisataan, jokkainen antaa tulla sillä äänellä mikä on luotu. Että ei siellä voi kyllä aatella niitä äänenmuodostus tekniikoita." (N3, 54.)

"No ne laulaa tietysti sillä luonnonäänellään, sillä sponttaanisuudella mikä niillä on. Jokkainen laulaa niinku laulaa, eihän ne tietenkään sitä kontrolloi millään lailla sitä veisuuttaan." (M2, 79-80.)

Omalla äänellään voi myös laulaa omiaan. Musiikillisesti heikko veisaaja on aivan yhtä suvaittu kuin muutkin. N2 kertoi entisestä naapuristaan, jota ei pidetty erityisen musiikillisesti vahvana, mutta joka silti rohkeasti veisasi tietoisena heikosta sävelkorvastaan. Turhaan ujosteluun ei rohkaista.

"Sanojakin muutettiin ja säveliä on muuttaneet kansa. Ne on ennen ollukin että ne on kansansävelmiä ne ei oo olleetkaan mittään säveltäjien säveltämiä, kun ne on silloin ihan vanhana aikana Niilo Kustaa Malmbergin aikana, kun ne on koonna näitä siijonin virsiä, niin ei niissä oo ollunna tuota sävelmiä, muuta kuin, meillä on tuolla yksikin vanaha [virsikirja], niin siinä lukkoo vain "oma nuotti". Niinkun tuossa mejän naapuritalossa, on ollu yhtenä talona nämä talot ennen niin se minun anoppi selevitti että se toinen emäntä semmonen että oli tykännä lauloo, mutta hänellä ei sitten ollut oikeen sävelkorvoo. Niin hän oli hirveesti virsiä veisanna ja laulanna, niin hän oli sanonna että kyllä ne taivaassa tahdin tiennee, kunhan sanat tulloo. Jos ei mäökkään nuotilleen." (N2, 39.)

6.3 Vuorovaikutus Jumalan kanssa virren kautta

Veisuun hengellistä merkitystä tarkasteltaessa voidaan puhua myös vuorovaikutuksesta Jumalan kanssa. Lohdutus, armo ja rukous ovat vahvasti vuorovaikutuksellisia Jumalan kanssa.

”No sen oman asiassa tuopi siihen esille ja sitten siitä suaapi sen lohituksen. Sitä ellää sitten siitä.” (N1, 19.)

”Siellä on virsiä joissa, joitten sanamuoto tulee niinkun kohti, sillätavalla että se on niinku minun omasta sisimmästä noussutta, sillätavalla että minä sitä nyt haluan tehdä parannusta ja Jumala auttakoon minua siinä. Jumalan ja ihmisen välillä liikkuva armon kosketus, niin se monasti näissä Siijonin virsissä niinku koskettaa ihmisen sisintä.” (M1, 29-30.)

”No mun mieltä ihmisten sisimpien tuntojen / semmoiseksi ilmaisijaksi, yhteyden luojaksi, ää se on eräänlaista rukousta, yhteistä rukousta Jumalalle. Mun mielestä sillä on aika iso merkitys tässä jutussa.” (N4, 60.)

M1 ja N3 kuvailivat vahvasti ihmisen kurjuutta ja anomisen konkreettisuutta Siionin virsissä. Tuska ja hätä ovat läsnä ja Jumalalla on mahdollisuus armah-
taa.

”Siellähän on tosiaankin ihan elämän tuskan keskeltä nousseita virren sanoja, että siellä on suoranaista hätää tunnettu ja koettu ja sitä huudettu ylöspäin siellä ihan virsissä. No tietysti tässä uudessa virsikirjassa on sikäli ne muuttuneet että, en tiä onko se ajalle ominaista siten että, ei sillätavalla tehdä täyttä totta, niinkuin on joskus tullu, niinkuin / tuskan ja hädän keskellä on jouduttu tosiaan ahdistumaan ja huutamaan apua ylhäältäpäin. Niin silloin kun se on näin tapahtunut niin on ollut tosi hätä. En tiä minkäverran sitten tänä päivänä on sitten sitä semmosta todellista hätää ihmisillä.” (M1, 30.)

”No se sanoma on silleen vähän erilainen, se on semmonen niinkun, se on jotenkin syvemmällä tuolla ihmisen mielen sopukoissa ja se ydin on siinä että ihminen ikävöi Jumalan puoleen ja. Anoo armoa, että se on niissä Siijoninvirsissä kaikissa se sama. Sama ydin. ... Niinku / huutaa armoa polvillaan ja sillätavalla niinku, kierii ehkä itsesäälissäkin ja, onhan siellä tietysti sitten sellasia kiitosvirsiäkin. Näin, mutta tota, mutta sillätavalla ne mun mielestä eroo tavallisista virsistä että siellä on just se ikävöinti ja se semmonen.” (N3, 47.)

7 TULOSEN TARKASTELUA

7.1 Siionin virsien käyttö Kainuun herännäisyydessä

Haastateltuani seitsemää kainuulaista informanttiani - kuutta Sotkamossa ja yhtä Kajaanissa - tiedän jotain näiden kahden kunnan heränneitten seuratoiminnasta ja ajatuksista. Muut Kainuun kunnat ovat jääneet tämän tutkimuksen painopisteitten ulkopuolelle käytännön syitten takia. Kajaanin ja Sotkamon heränneitten seuratoiminta vaikuttaa samankaltaiselta. Siionin virsiseuroja eli seuroja, joissa veisataan Siionin virsiä puheitten lomassa on joka toinen viikko. Kajaanin kirkossa on radioitavat seurakunnat kerran kuussa ja Sotkamossa seurakuntatalolla järjestetään toisinaan seuroja. Muulloin seuroja on heränneitten kotona, sillä kotiseuraperinne on herännäisyyteen olennaisesti kuuluva piirre. Yleisissä seurakunnan tiloissa seuroja pidetään seuroihin tulokynnyksen madaltamiseksi liikkeen ulkopuolisille. Kotiseuroihin on hankalampi tulla ensikertalaisen ja herännäisyyteen ei koeta kuuluvan erottelua. Haastateltavani jopa toivoivat uusia heränneitä mukaan toimintaan. "Rajat eivät ole korkealla", korostettiin haastattelutilanteissa usein.

Seuraperinne on muuttunut viime vuosikymmeninä jonkin verran. Erityisen aktiivista herännäisyyden aikaa on vanhimpien informanttieni mukaan vietetty Kainuussa 1920-30-luvulla. Herännäistoiminta on ollut hyvin vahvasti pappien mukaan tapahtunutta ja Paltamossa toimivan Mieslahden kansanopiston toimintaan liittynyttä. Kajaanissa ja Sotkamossa on ollut paljon heränneitä pappeja, jotka ovat pitäneet herännäisyyttä elossa. Mieslahden kansanopiston johtajat ovat olleet aktiivisia kiertämään seuroissa ympäri Kainuuta ja värväämään nuoria opistoon opiskelemaan. Varsinaisista henkilömääristä emme juurikaan puhuneet, mutta seuraväki on keskimääräisesti hieman vähentynyt kotiseuroista. Julkisiin seuroihin tullaan rohkeammin ja Kainuun heränneitten vuotuinen suur tapahtuma on Herättäjäjuhla heinäkuussa, jonne suunnataan aktiivisesti.

Seuratilannekin on kokenut muutoksia. Spontaanit seurapuheet ja niiden tuomasta mielialasta lähteneet virret ovat muuttuneet suunnitellummiksi. Informanttini kokivat veisuun alkavan samoilta ihmisiltä ja puhujienkin olevan ainakin isommissa seuroissa ennalta suunniteltuja. Veisuunaloittajien määrä on kummassakin seurakunnassa vakiintunut muutama henkilöön. Niekkuja ei juurikaan esiinny. M2:sen mielestä taitava veisaaja osaa solautella niitä vuoden 1972 Siionin virsikirjaankin, muitten informanttieni mielestä se on vain vähentynyt. Osalla oli nuottipainos itsellään, josta he seurasivat melodian kulkua. Nuottiin merkityt taukojen kestot ja melodian kulku varmasti muovaavat veisuuta yksinkertaisemmaksi kuin ennen. M2 ja N3 ovat säveltäneet itse uusia Siioninvirsiä. Perinne näyttää olevan muuntumassa ja siten elävän. Samalla nykyinen Siionin virsikirja on erittäin rakastettu.

Siionin virsiä veisataan myös muualla kuin seuroissa. Jokainen haastateltavani kuvaili jonkin arkirutiininsa (esim. iltavirsi, ystäväperheen kyläily, luontokokemukset), joihin liittyi tai oli joskus liittynyt virsi. Körttiläisyyteen kuuluva ihmisen pienuus kaikkivaltiaan Jumalan rinnalla ja ahdistus kilvoittivat veisamaan. Erityisesti iäkkäämmät informanttini N1, N2 ja M1 pystyivät sanomaan elämäkokemuksensa perusteella, että Siionin virsillä on annettavaa eri elämäntilanteisiin. N3 ja N4 kokivat Siionin virsikirjan vanhahtavaksi lapsille ja nuorille. Nuorten uutena suunnannäyttäjänä toimii Jaakko Löytty ja Siionin virsikirjalle ilmestyvää lisävihkosta odoteltiin. Erikoista oli kuitenkin se, että kukaan haastatelluistani ei ollut uudistuksia vastaan. Informanttini elivät vahvasti nykypäivässä perinteitä kunnioittaen!

7.2 Siionin virren veisuun merkitys Kainuun heränneille

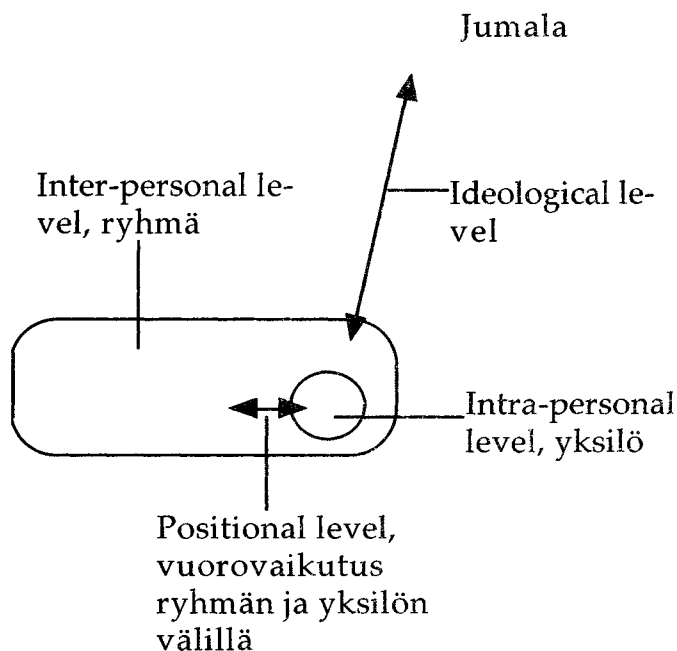
Käytän luvussa 4.1 esiteltyjä Suojasen (1984) ja Thorsenin (1980) merkitysluokitteluita ja luvussa 5.2.2 esiteltyä Doisen neliosaista tasomääritelmää selittäessäni Siionin virren merkitystä Kainuun heränneelle. Stig-Magnus Thorsénin tutkiman herätysliikkeen musiikin funktioita olivat seuraavat: 1) musiikin tehtävä on luoda yhteisyyttä, 2) musiikki vakuuttaa opin oikeudesta, 3) musiikki raken-

taa liikkeen yhteistä symbolista universumia. 4) musiikki antaa virkistystä, 5) musiikki antaa ihmisille "pako arjesta" ja 6) musiikki on kulutushyödyke. (Thorsén 1980, 130.)

Suojasen luokittelu on samakaltainen. Kansanveisuun funktiot erityisesti rukoi-levaisveisuussa ovat: 1) turvallisuus, 2) sosiaalinen arvostaminen, 3) tunteiden ilmaisu, 4) itseilmaisu, 5) uskonelämän yksityiskohtiin ohjaava, 6) yhteenkuuluvuus, 7) suostuttelu, 8) uskonnollisen kanavan vahvistaminen ja 9) symboli- sen uskonnollisen universumin luominen (Suojanen 1996, 66).

Doise on taas luokitellut ihmisen sosiaalisen toiminnan neljään tasoon, jota so- vellan veisuutilanteeseen. Yksilötasolla (intra-personal level) veisaaja toimii yksilönä. Tilannetasolla (inter-personal level) veisaaja toimii yksilönä veisuutilan- teessa. Sosiaalisessa tilanteessa (positional level) yksilö on vuorovaikutuksessa ryhmässä, eikä enää pelkkänä havainnoijana. Veisuutilanteessa siis ryhmän aktiivisena jäsenenä. Ideologinen taso (ideological level) toteuttaa yhteisön arvoja, normeja ja ideologioita, siis kristillisyyttä herännäispainotuksin. (Doise 1986, 11-16.) Seuraava kuvio selventää ajatuksiani veisuusta ryhmäilmionä Doisen mal- lilla selitettynä.

KUVIO 5 Doisen malli käytettynä veisuun tarkasteluun.

Analysoin haastatteluja ryhmittäen vastauksia teemoittain, kuten edellisessä luvussa esittelin. Etsin sitten teemoista kuvauksia, jotka sopivat erilaisiin ryhmäta-soihin ja sain herännäisyyden merkitystasoiksi seuraaventyypisiä ajatuskenttiä. Olen miettinyt kunkin kuvailevan sanan asiayhteyttä ja päätenyt haastattelun tunnelman, lausemuotojen ja kokemuksieni mukaan kyseiseen jaotteluun. Jotkut asiat ilmenevät monessa kohtaa, sillä haastateltavani ovat ottaneet ne esille useissa eri teemoissa.

Siionin virsien veisuu yksilökokemuksena ja virren merkitys yksilölle (intra-personal level):

kauneus, rauha ja helpotus, rauhoittavaa musiikkia, kaipausta, nostalginen olo, komeata, vahva runollisuus, sydämen salatut äänet niekuissa, helppous, vaatimattomuus, läheinen musiikkityyli, rentouttavuus, lohdutus, sydäimestä lähtevä rukous, Jumalan eteen pysähtyminen, lepo arjesta, armon ikävöinti, parannuksen teon vaatimus, evankeliumi, taivasikävä, psykologinen avuntuoja ja helpottaja, kyselevä tunne, alakuloisuus, Jumalaan uskomisen vaikeus, sielunhoidollisuus, voiman saaminen

Siionin virsien veisuu yksilölle ryhmässä kokijana, mutta ei vaikuttajana (inter-personal level):

jykevyyys, kulttuurivivahde, yhteinen kokemus, sielunhoidollisuus, voimaa musiikista, veisuuperinne, ei laulamista vaan veisuuta, ilo, ahdistus, elämyksellisyys

Siionin virsien veisuu ryhmän vuorovaikutuksessa (positional level):

yhteys, julistavuus, eri ikäkausille sopiva lohdutus, yhteinen rukouskirja, armon kosketus, "Jumala on salattu-elämä on salattu"-etsivä mieli, herännäisyys on kaukana hurskastelusta, kurjuuden takana piilevä ilo, huumori, voimaa yhteisveisuusta, avunpyytämistä, kiitosta, "matalakirkollisuuden" ajatus ja avara liike, vapaututus, lohdutus, spontaanisuus

Siionin virsien merkitys uskonnollisena kanavana (ideological level):

julistavuus, avunpyytämistä, evankeliumia masentuneille ja ahdistuneille ihmisille, ahdistus ja siihen saatava lohdutus, vapautus, lohdutus, Jumalan ja ihmisen välillä liikkuva armon kosketus, omasta sisimmästä noussutta parannuskentekoa Jumalaa kohti, yhteyden luoja, hätähuuto, armon anominen, ikävöinti

Otin merkitystasot tarkasteluuni huomattuani informanttieni puhuvan kysymyksenasettelustani huolimatta enimmäkseen yksityisestä veisuukokemukses-

taan ja Jumalasuhteestaan. Thorsénin (1980) ja Krankin (1997) tutkimuksissa korostui tutkittavien liikkeitten virsikirjan merkitys sosiaalisena muovaajana ja jotenkin Kainuun heränneitten veisuuta tarkasteltaessa sosiaalinen ulottuvuus ei tullut niin vahvasti ilmi. Herännäisyyden ryhmäidentiteetti on vanhempi kuin lestadiolaisuuden tai helluntaiseurakunnan ja Siionin virsikirja on myöskin hyvin vanha perinteikäs kirja. Siksi heränneitten veisuun merkitys näyttääkin painottuvan muihin funktioihin. Erityisesti henkilökohtainen Jumalasuhte painottuu suuresti tutkimuksessani, kuten myös herännäisyyden perinteisessä opissakin.

7.3 Siionin virren funktiot Kainuun herännäisyydessä

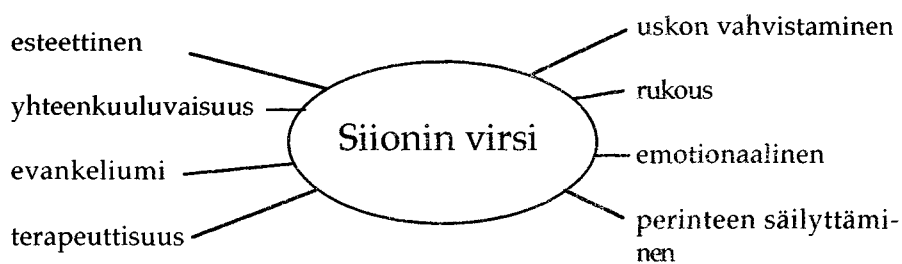
Siioninvirren funktiot Kainuun herännäisyydessä ovat seuraavanlaisia. Ensiksi virsi toimii **esteettisesti**; virsiä kuvatessa käytetään miellyttävyyttä kuvailevia ilmauksia ja haastateltavani keskittyivät miettimään veisuukokemuksiaan ja ilmaisivat ne herkästi. Virsillä koettiin olevan vahva merkitys herännäisyydessä, niitten perinne koettiin tärkeäksi ja usein niihin liittyi nostalgiaa tai muistoja. Veisuukokemuksista Herättäjäjuhilla tai Aholansaarella mainittiin lähes kaikissa haastatteluissa. Virsillä näyttäisi siis olevan merkitys perinteenä ja siten **yhteenguuluvaisuuden** luojana. Musiikillisesti veisuu näyttäisi olevan ilmaisemuoto; virsien veisaaminen koettiin helpoksi ja läheisimmäksi musiikkityyliksi. Musiikin lisäksi virsien kautta pystyy ilmaisemaan asioita, jotka ovat omassa elämässä ajankohtaisia ja siten saamaan rakennusta elämälleen. Virsi toimii siis tunteiden ilmaisijana ja mielialojen välittäjänä, joten sillä on **emotionaalinen** funktio liikkeessä.

Kaikki haastateltavani korostivat Siionin virren asemaa **rukouksena**. Rukoiltavat asiat ja rukoilutapa myötäilevät perinteisiä herännäisyyden korostamia asioita. Rukous voidaan ymmärtää kanavana Jumalan puoleen, jonka henkilökohtainen merkitys korostuu herännäisyydessä. Veisuukokemuksista jäi päällimmäiseksi **terapeuttisuus**, virsi vaikuttaa ahdistukseen, mielialaan, antaa voimaa ja erityisesti M2 tunnustus virren psykologisesta avuntuomisesta vahvistaa terapeuttista kuvaa.

Herännäisyydelle näyttäisi haastattelujeni perusteella olevan tyypillistä kaipuuta tuonpuoleiseen ja syntien armahdukseen. Ahdistus ja armo olivat kaikkein koe-tuimpia ja kaivatuinta asioita, joihin myös Siionin virren kautta anotaan loh-dutusta ja toivoa. Siionin virsi toimii siis **uskon vahvistajana**. Erityisesti uskon vahvistaminen tuntuu informanttien kommentteissa, joissa huomautettiin he-rännäisyyden ytimen olevan Siionin virressä. Uskonnollisesta yhteydestä ihmis-ten välillä ei tuotu haastatteluissa korostetusti esille. Kainuulainen keskustelu-kulttuuri ei korosta sosiaalisuutta. Kuitenkin useat haastateltavat toivat esille ys-täväperhejärjestelmän, kotiseurojen ja yhteisten veisuuhetkien merkityksen. Virrellä tuntui olevan tehtävä heränneiden välisen yhteyden luojana siis luo-massa **yhteenkuuluvaisuutta**. Virttä käytettiin tilanteissa, joissa sanat eivät enää riittäneet tai haluttiin osoittaa kiintymystä. Virret toimivat kielen tavoin yhteen-kuuluvuuden luojina. Haastateltavani korostivat ahdistusta herännäisyydessä, mutta toivat myös kaikki esille ilon ja vapautuksen tuomisen eli **evankeliumin**. Herännäisyydelle on ominaista vapauttava huumori. Virsissäkin koettiin olevan takana iloa ja kiitosta, vaikka sitä ei heti huomaisikaan. Siioninvirren funktioiksi Kainuussa voisi siis luokitella esteettisen-, perinteensäilyttämisen-, emotionaalisen-, rukous-, terapeuttisuus-, uskon vahvistus, yhteenkuuluvuus- ja ilon tuo-misen funktiot.

KUVIO 6 Siioninvirren funktiot Kainuun herännäisyydessä:

8 PÄÄTÄNTÖ

Kainuun heränneet eivät ole olleet mukana aikaisemmin ilmestyneissä virsitudkimuksissa. Aiheen harvinaislaatuisuuden ja alueen erityisyyden takia koen tutkimukseni tuovan tärkeän lisän virsitudkimukseen. Sopivia haastateltavia oli vaikea löytää ja jossain vaiheessa epäilin riittäisikö materiaalini tutkimuksen tekoon. Syvennyttyäni luokitteluun huomasin materiaalini olevan mielenkiintoista ja sitä olevan runsaasti. Informanttijoukkoni oli tarpeeksi heterogeeninen ja edusti laaja-alaisesti Kainuun herännäisyyttä. Haastateltavia olisi ollut hankala löytää muista Kainuun kunnista ja siksi päädyin Sotkamolaisiin informantteihini ja Kajaanilaiseen informanttiin. Sotkamo on kuitenkin jo vanhastaan eräs Kainuun herännäisyyden keskuksia ja Kajaanissa järjestettiin 1998 Herättäjäjuhlat. Siksi ajattelin alueellisesti tutkimuksen olevan kattava. Teemahaastatteluihini olisin nykyisellä kokemuksellani tehnyt hieman muutoksia, mutta loppujen lopuksi jokainen tilanne oli merkityksellinen minulle ja haastateltavalleni. Tilanteiden ainutlaatuisuus ei kuitenkaan estäisi samankaltaisten tutkimustulosten esillesaamista. Koen saaneeni esille sen mitä aiheesta oli mahdollistakin teemahaastattelun puitteissa.

Esitellessäni tutkimukseni tuloksia olen käyttänyt runsaasti suoria lainauksia. Lainausten käyttämiseen päädyin ensiksikin informanttieni rikkaan murteen takia ja toiseksi lukijan tulkintavirheiden välttämiseksi. Näin sain koottua vahvemman etnografian, jossa informantit esiintyvät puhuvina persoonina, vaikka heidät onkin koodattu raportoimisvaiheessa. Omaa osuuttani jouduin pohtimaan haastatteluja tehdessäni. Olin ajatellut toimia objektiivisena tarkkailijana toimiessani haastattelijana, mutta loppujen lopuksi vain kolme haastatteluista onnistui lähestulkoon suunnittelemassani roolissa. Lopuille neljälle haastateltavalleni olin siinä määrin tuttu, että haastattelusta tuli pikemminkin vuorovaikutustilanne kuin informaation keräyshetki. Koin vuorovaikutuksen kuitenkin paljon hedelmälliseksi menetelmäksi, sillä siten pystyimme lähestymään kummallekin läheistä aihetta ilman esteitä. Etnografiaa laatiessa tutkijan on loppujen lopuksi oltava osallisena kohderyhmäänsä.

Informanttini toivat korostetusti esille yksilöllisiä veisuukokemuksiaan. Kainuulainen herännäisyys ei näyttäisikään olevan yhtä sosiaalista toimintaa kuin Suojasen (1984) tutkiman rukoilevaisuus tai Krankin (1997) tutkima uusiheräys musiikin käytöltään. Ehkä teknistyneessäkin yhteiskunnassa välimatkat ovat pitkiä ja kainuulaisessa kansanluonteessa on yhä annos vanhaa korpihenkisyyttä? Huumorin ja ilon tuominen esille puhuttaessa Siionin virsistä oli myös yllättävää. Usein ensimmäinen mielikuva körttiläisyydestä on juuri lauma mustiin puettuja synkkiä ilottomia ihmisiä istumassa vakavina pitkillä puupenkeillä synkässä maalaismaisemassa. Mielikuva on osoittautunut ainakin tämän tutkimuksen osalta vääräksi. Veisuu on koettu iloa tuovana. Koen Kainuun herännäisyyden elävän vahvasti nykypäivää. Muutoksiin suhtauduttiin rohkeasti, mutta takana olevat perinteet tunnetaan.

Uskonnollisen kokemuksen luonnetta voisi tutkia loputtomiin. Koska koulutukseltani olen kuitenkin musiikkikasvattaja ja lähes kokonaan vailla teologista koulutusta, koen uskontofilosofian tässä vaiheessa itselleni liian haasteelliseksi. Nuorten heränneiden veisuuta ja musiikkielämää olisi myös mielenkiintoista tutkia. Miten grungenuoret ja popparit suhtautuvat isovanhempiensa rakkaaseen Siionin virsikirjaan? Körttinuorista monet uudistavat omalla tavallaan herännäisyyden musiikkiperinnettä; heistä on koottu mm. sinfoniaorkesteri "Aholansaari Sinfonietta" esiintymään herättäjäjuhlilla, Jaakko Löytty on hyvin merkittävä idoli monille, ja monet nuoret säveltävät ja sovittavat mitä erilaisimpiin muotoihin vanhoja Siionin virsiä. Vaikka seuraperinne elää nuorten keskuudessa ja osalle nuorista Siionin virsi on elävää perinnettä, koen aika suuren osan nuorista vahvasti vierastavan virsikirjaa, saati sitten Siionin virttä. Yhteiskunnan moniarvoistumisen aikana perinteinen virsikirja vaatii muovautumista. Ihmisen henkiset tarpeet pysyvät varmaankin entisenlaisina, joten luulen veisulle olevan kaipuuta ihmisydessä tulevinakin aikoina.

LÄHTEET

- AHONEN, Sirkka 1994. Etnografinen tutkimus luokkahuoneyhteisössä. Teoksessa: Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Toim. Syrjälä et al. Helsinki: Kirjayhtymä.
- ALA-KÖNNI, Erkki 1986. Nurmon herännäisveisuu. Teoksessa: Suomen kansanmusiikki. Tutkielmia neljältä vuosikymmeneltä. Kaustinen: Kansanmusiikki-instituutin julkaisuja 20.
- BLACKING, John 1973. How musical is man? University of Washington Press.
- CROZIER, W. Ray 1998. Music and social influence. Teoksessa: The Social Psychology of music. Ed. David J. Hargreaves & Adrian C. North. Repr. Oxford University Press.
- DOISE, Willem 1986. Levels of explanation in social psychology. Cambridge University Press.
- GREGORY, Andrew H. 1998. The roles of music in society. Teoksessa: The Social Psychology of music. Ed. David J. Hargreaves & Adrian C. North. Repr. Oxford University Press.
- HAAPALA, Arto & PULLIAINEN, Ukri 1998. Taide ja kauneus. Johdatus esteetiikkaan. Helsinki: Kirjapaja.
- HAAVIO, Ari 1965. Suomen uskonnolliset liikkeet. WSOY.
- HAAVIO, Jaakko - MAUNUMAA, Väinö 1993. Tutustumme Siionin virsiin. Toim. Minna Saarelma-Maunumaa. Jyväskylä: Herättäjä-Yhdistys.
- HARGREAVES, David J. & NORTH, Adrian C. 1998. The Social Psychology of music. Teoksessa: The Social Psychology of music. Ed. David J. Hargreaves & Adrian C. North. Repr. Oxford University Press.
- HARRÉ, R. 1979. Social being. Oxford: Basil Blackwell.
- HIRSJÄRVI, Sirkka & HURME, Helena 1985. Teemahaastattelu. Kolmas painos. Helsinki: Gaudeamus.
- HUOTARI, Voitto 1981. Kirkkomme herätysliikkeet tänään. Helsinki: Kirjapaja.
- JARGON 1998. Kulttuuriantropologian englant-suomi oppisanasto. Kampus Kustannus: Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta. Julkaisusarja 35.
- JÄRVINEN, Sinikka 1992. Veisuun ehdot: Virsitekstin ja sävelmän keskinäisestä riippuvaisuudesta herännäisveisuussa. Etnomusikologian vuosikirja

4. Toim. Erkki Pekkilä. Helsinki.
- KAEMMER, John E. 1993. Music in Human Life. anthropological Perspectives on Music. University of Texas Press.
- KAINUUN KRISTILLINEN KANSANOPISTO 1909-1959 1959. Toimittaneet Väinö Maunumaa ja Juhani Ranta. Ylivieska: Kala- ja Pyhäjokilaaksojen kirjapaino Oy.
- KARES, Olavi 1947. Heränneen kansan vaellus III. Suomen herännäisyyden elämää ja vaiheita noin vuodesta 1880 vuoteen 1930. WSOY.
- KRANK, Outi 1997. "Nyt kodista laulun mä laulan". Siionin matkalaulut- kirjan merkitys lestadiolaiselle uudelleheräykselle. Jyväskylän yliopisto. Musiikkikasvatuksen pro gradu-työ.
- KURKI-SUONIO, Erkki 1952. Hengelliset kansansävelmämme koraaleina. Helsinki.
- MASLOW, A. H. 1954. Motivation and personality. New York.
- MOILANEN, Eero 1994. Melos ja logos. Siionin virsien ja Siionin kanteleen melodinen toimintaperusta. Tampere.
- MOISALA, Pirkko (toim.) 1991. Kansanmusiikin tutkimus. Metodologian opas. Helsinki: VAPK- kustannus.
- NETTL, Bruno 1964. Theory and method in Ethnomusicology. London: The Free Press of Glencoe.
- PETERSON, Michael & HASKER, William & REICHENBACH, Bruce & BASINGER, David 1998. Reason & Religious Belief. An Introduction to the Philosophy of Religion. New York: 2. Ed. Oxford University Press.
- RUUTTUNEN, Tuomo (toim.) 1984. Kansanopiston juhlaa ja arkea. Kainuun Opisto 1909-1984. Juhlajulkaisu.
- SALMINEN, Kimmo 1990. Musiikkimakujen muotoutuminen. Musiikkikulttuurin sosiaalistuminen ja enkulturaation ongelmat. YLE. Helsinki: Hakapaino.
- SIIONIN VIRRET 1971. Toim. Vilhelmi Malmivaara. Kielellisesti uudistettu painosehdotus. Lapua: Herättäjä-yhdistys.
- SIIONIN VIRRET, ruotsista suomeksi käännettyt sekä HALULLISTEN SIELUJEN HENGELLISET LAULUT, keskinäiseksi ylösrakennukseksi uskossa ja kristillisyydessä näillä viimeisillä lopun ajoilla 1927. Toim. Abraham Achrenius. 27. painos. Rauma.
- SLOBODA, J.A. 1985. The musical mind. The Cognitive Psychology of Music. Ox-

ford: Clarendon Press.

SOTKAMON HISTORIA 1997. Kirjoittanut ja toimittanut: Jorma Wilmi. Esihistorian osuuden kirjoittaja: Vesa Laulumaa. Jyväskylä: Gummerrus Oy.

STACE, W. T. 1960. *Mysticism and Philosophy*. New York: Macmillan.

SUOJANEN, Päivikki 1984. *Finnish folk hymn singing. Study in music anthropology*. Tampere.

SUOJANEN, Päivikki 1996. *Kulttuurin tutkijan arki. Kokemuksia omasta ja vierasta*. Jyväskylä: Antro kirjat.

SUOKUNNAS, Seppo 1982. *Siionin kannel 1874-1892*. Helsinki.

THORSÉN, Stig-Magnus 1980. *Ande skön kom till mej. En musiksociologisk analys av musiken i Götene Filadelfiaförsamling*. Göteborg: Skrifter från musikvetenskapliga institutionen.

VOIPIO, Aarni 1955. *Virsiens pyhä runous*. Helsinki: WSOY.

Painamaton lähde

<http://www.kaapeli.fi/~herattay/esittely.html> (luettu 9.8.1999)

LIITE 1. HAASTATTELUKÄYNNIT JA -KYSYMYKSET

1. Taustatiedot

Nimi, syntymäpaikka, aika?

Asuinpaikat?

Koulutus, ammatti?

Vapaa-ajan toiminta?

Miten kuulut herätysliikkeeseen?

-herätysaika?

-miten herätys tapahtui?

-missä?

-mitä vaikutuksia herätyksellä on ollut myöhemmälle elämällesi?

Musiikin harrastaminen?

-mitä kuuntelet musiikissa ?

-mikä on tärkeintä?

Milloin tutustuit Siionin virsikirjaan?

Miten hyvin tunnet osaavasi Siionin virsikirjan?

2. Veisuun yhteisöllinen merkitys

Seurat?

-käytkö seuroissa?

-miten usein seuroja on?

-lauletaanko Siionin virsiä?

-ovatko virret tuttuja kaikille seuravieraille?

-osataanko niitä ulkoa?

-kuka aloittaa veisuun?

-onko säästystä?

-käytetäänkö seuroissa myös virsikirjaa?

- miten virsien veisaaminen eroaa virsikirjan virsien veisaamisesta seuratilanteessa?
- miten virret valitaan seuroissa?
- voivatko kaikki vaikuttaa virren valintaan?
- voiko kuka tahansa aloittaa virren?
- lauletaanko seuroissa tavallisesti samoja virsiä, vai valitaanko toisinaan oudompiakin?

Muut tilanteet?

- käytetäänkö Siioninvirsiä muissa yhteyksissä kuin seuroissa?
- missä? miten?

Miten Siionin virsi eroaa muista virsistä? Lauluista?

Veisaavatko nuoret Siionin virsiä? Missä?

Missä Siionin virsiä opitaan?

Mihin Siionin virsiä tarvitaan seurakunnassa?

- täyttääkö Siioninvirsikirja tarpeen?

Miten oma virsikirja yhtenäistää herätysliikettä?

Miten 1971-vuoden Siioninvirsikirja otettiin vastaan?

- Muistatko minkälaisista asioista on käyty keskustelua?
- Minkälaisia asioita pidät nykyisessä virsikirjassa hyvänä?
- Mitä kaipaisit entisestä kirjasta?

Ovatko Siioninvirret mielestäsi heränneitten ominta musiikkia?

- Esiintyykö muita musiikkitoimintaa? Mitä?

Minkälainen tulevaisuus Siionin virsikirjalla on?

- Minkälaisia muutoksia arvelet tulevan?

Miten seurakäytäntö on muuttunut sinun muistiaikanasi?

Miten luulet sen muuttuvan tulevina aikoina?

Miten veisuu muuttuu/vai muuttuuko?

Minkälaisia merkityksiä uskoisit Siionin virsillä olevan herännäisyyden ulkopuolella

oleville kirkon sisäisille herätysliikkeille? Yksilöille?

Miten Siionin virsiä opitaan? Opetetaan nuorille/lapsille?

Osaavatko muitten herätysliikkeitten jäsenet Siionin virsiä? Onko Siionin virsikirjalla mielestäsi yhteyksiä esim. Siionin lauluihin ja virsiin tai Siionin kante-

leeseen?

Onko mielestäsi olemassa hyviä ja huonoja veisaajia?

3. Veisuun yksilöllinen merkitys

Mitkä aihepiirit korostuvat mielestäsi Siionin virsissä?

Mikä musiikillinen asia tulee sinulle erityisesti mieleen ajatellessasi Siionin virsiä?

Mitä Siionin virret merkitsevät sinulle itsellesi?

Missä veisaat Siionin virsiä? Seuroissa, kotona?

(Tuleeko virsiä mieleesi arkenakin? Veisaatko itseksesikin?)

Miten Siionin virren veisuu eroaa mielestäsi tavallisen virren veisaamisesta?

Tuleeko mieleesi joku erityinen tunne ajatellessasi seuraveisuuta? Miten kuvailisit sitä?

-Entä yksinveisuuta?

-Entä itseäsi seuroissa veisuun aikana?

Minkälaisiin mielialoihin Siioninvirsi sopii?

Veisataanko kotonasi Siioninvirsiä? Muita virsiä? Laulatteko muuta?

Onko Siionin virsi sinulle rukous? Miksi / miksi ei?

Mainitse joku tilanne jossa Siionin virsi on erityisesti puhutellut sinua?

Puhuttelevatko Siionin virret yleensäkin sinua? Milloin erityisesti?

Miellyttävätkö Siionin virret sinua musiikillisesti?

Onko veisaaminen mielestäsi sinulle helppoa?

-musiikillisesti, taidollisesti?

Kiitos!

LIITE 2. TRANSKRIPTIO N1:N VEISAAMASTA SV 6

5. SÄKEISTÖSTÄ

En - ke - lit he - leil - lä ää - nil - län - sä, vei - saa - vat nyt,

kun - ni - aa Ju - ma - lal - le. Vei - sat - koot ih - mi - set y - lis - tys - tän - sä,

lau - pi - aal - le, Ju - ma - lan ka - rit - sal - le.

Kii - tok - sen tuo - mi - nen Jee - suk - sel - lem - me, ol - koonnyt mie - lui - sin hu - vi - tuk - sem - me,

ruu - miirame sie - lum - me hen - kem - me, hä - nel - le o - mak - si an - nam - me.

Hal - le - lu - ja! Saa - vu nyt ar - mos - ta Jee - suk - sem - me,

tä - nä - kin jou - lu - na kes - kel - lem - me. Kii - tos, kii - tos!

Jee - sus sun syn - ty - mäs - täs!